

**Polityka zagraniczna
Bułgarii w czasach
kryzysu politycznego
2021-2024**

PRACE IEŚ 09/2025

Recenzent dr hab. Łukasz Wordliczek, prof. UJ

Copyright Instytut Europy Środkowej

ISBN 978-83-68760-02-6

Wydawca

Instytut Europy Środkowej

ul. Niecała 5

20-080 Lublin, Polska

www.ies.lublin.pl

Projekt graficzny i skład Amadeusz Targoński

Ilustracja © SeamlessPatterns | shutterstock.com

Druk www.drukarniaakapit.pl

Spasimir Domaradzki

Polityka zagraniczna Bułgarii w czasach kryzysu politycznego 2021-2024

Spis treści

Wstęp	7
1. W poszukiwaniu strategii bułgarskiej polityki zagranicznej	11
2. Niuanse bułgarskiej polityki w latach 2009-2021	17
2.1. Państwo zawłaszczone	18
2.2. Rusofile i euroatlantycy	20
2.3. Zależność energetyczna	23
2.4. Porozumienie i spory z Macedonią Północną	26
2.5. Turcja	28
3. Kryzys polityczny	31
3.1. Wybory, wybory, wybory	32
3.2. Charakterystyka bułgarskiego kryzysu politycznego	33
3.3. Prezydent a polityka zagraniczna w trakcie kryzysu	38
4. Priorytetowe zagrożenia bułgarskiej polityki zagranicznej podczas kryzysu politycznego	43
4.1. Botaş	43
4.2. Kwestia Macedonii Północnej i „francuska propozycja”	45
4.3. Wojna w Ukrainie	56
4.4. Schengen i euro	70
Podsumowanie	81
Bibliografia	85
O autorze	95

Wstęp

Bułgaria rzadko znajduje się w centrum uwagi polskiego dyskursu publicznego. Postrzegana niejednokrotnie jako najbiedniejsze państwo członkowskie UE oraz kraj sympatyzujący z Rosją, pozostaje na uboczu polskich zainteresowań sprawami międzynarodowymi. Uzasadnione jest to również faktem, że jako członek Unii Europejskiej oraz NATO jest uznawana za kraj sojusznicy, którego priorytety i aktywność są w wielu aspektach zbieżne z polską działalnością na arenie międzynarodowej, nawet jeżeli rozwijają się niejako równolegle. Co prawda Bułgaria jest członkiem wspólnych formatów współpracy regionalnej, takich jak Bukareszteńska Dziewiątka czy Inicjatywa Trójomorza, jednak jej rola pozostaje w cieniu ważniejszych – z punktu widzenia Polski – relacji z Rumunią, Turcją czy państwami skandynawskimi. Tymczasem Bułgaria jest krajem, który generuje niezwykle ciekawe doświadczenie w kontekście dynamicznego wewnętrznego procesu politycznego zachodzącego od 2021 r., a także wpływu na sytuację polityczną zarówno w swoim najbliższym otoczeniu, jak i w regionie. Mimo że pozostaje integralną częścią

wszystkich instytucjonalnych form definiujących przynależność do Zachodu, jej polityka wewnętrzna wskazuje na odmienny obraz procesów kształtowania priorytetów i pozycji na arenie międzynarodowej.

Istotnym czynnikiem kształtującym bułgarską politykę zagraniczną pozostaje praworządność, która stała się chronicznym problemem strukturalnym. Fakt ten dostrzegła Unia Europejska, która tylko w przypadku Bułgarii i Rumunii, po ich przystąpieniu do Wspólnoty w 2007 r. – uruchomiła mechanizm współpracy i weryfikacji (MWW). Jego zadaniem było wsparcie obu państw w kontynuacji reform dotyczących wymiaru sprawiedliwości, walki z korupcją i – w przypadku Bułgarii – przestępczości zorganizowanej. Paradoksalnie, mimo że MWW został wygaszony przez Komisję Europejską do 2023 r., a ostatni raport cykliczny opublikowano w 2019 r., protesty społeczne w Bułgarii z lat 2020-2021 dotyczyły właśnie kwestii braku praworządności.

Protesty były skierowane przeciwko elitom politycznym, które zawłaszczyły państwo za pomocą instrumentalizacji wymiaru sprawiedliwości, wszechobecnej korupcji, nadużycia funkcji publicznych oraz symbiozy przestępczości zorganizowanej i polityki. Twarzami państwa zawłaszczonego, czy też jak nazywają to Bułgarzy *status quo*¹, byli i pozostają trzykrotny premier Bułgarii Bojko Borisow oraz obecny lider partii Ruch na rzecz Praw i Wolności – Nowy Początek (DPS-NP) Deljan Peevski. Do głównych ugrupowań, które kształtowały bułgarską rzeczywistość państwa zawłaszczonego w latach 2007-2021, należały partia Bojko

¹ Termin *status quo* obejmuje znakomitą większość bułgarskich partii politycznych, które nadużywały swojej pozycji niezależnie od formalnej przynależności do rządzących czy opozycji, generując gospodarczo-polityczne zależności i prywatne korzyści.

Borisowa Obywatele na rzecz Europejskiego Rozwoju Bułgarii (*Граждани за европейско развитие на България*, GERB), Ruch na rzecz Praw i Wolności (*Движение за права и свободи*, DPS), który do 2024 r. był w znacznej mierze kierowany przez Ahmeda Dogana, oraz Bułgarska Partia Socjalistyczna (*Българска социалистическа партия*, BSP).

Zadaniem niniejszego opracowania jest analiza bułgarskiej polityki zagranicznej w okresie kryzysu politycznego w latach 2021-2024². Celem badawczym jest rozpoznanie wpływu niestabilności politycznej na kształt bułgarskiej polityki zagranicznej i odpowiedź na pytanie, na ile zajmowane przez Bułgarię postawy w stosunkach międzynarodowych są skutkiem wewnętrznie kształtowanej i konsekwentnie realizowanej polityki, a na ile reakcją *ad hoc* na czynniki zewnętrzne. Uzyskane wnioski pozwolą skonfrontować z rzeczywistością hipotezę, że na przestrzeni ostatnich dwóch dekad Bułgaria wysyła sprzeczne sygnały z perspektywy członkostwa w NATO i UE oraz że bułgarskie interesy niekoniecznie są spójne z interesami NATO oraz UE.

Ze względu na ograniczenia objętościowe pracy analiza zostanie oparta na zbadaniu kilku kluczowych przypadków, obejmujących relacje z Macedonią Północną, a także postawy wobec wojny w Ukrainie oraz przystąpienia Bułgarii do strefy Schengen i strefy euro. Przedmiotem badań będzie interakcja między podmiotami kształtującymi bułgarską politykę zagraniczną w niezwykle dynamicznym

² Powrót Bojko Borisowa do władzy przez ukonstytuowany w styczniu 2025 r. rząd Rosena Żeljazkova stanowił zamknięcie okresu prób wprowadzenia reform w bułgarskiej polityce przez środowiska reformatorskie. Niemniej powrót do patologicznych praktyk politycznych oraz próba zastraszenia społeczeństwa przez bezprawny areszt Błagomira Kocewa doprowadziły do kolejnego wzrostu napięcia, które ma potencjał do zapoczątkowania następnego kryzysu w bułgarskiej polityce.

otoczeniu kryzysu politycznego w latach 2021-2024. W celu przybliżenia czytelnikowi problematyki bułgarskiej polityki zagranicznej, analiza przypadków zostanie poprzedzona wprowadzeniem zarysującym specyfikę i charakter bułgarskiej polityki zagranicznej po 2007 r., z zaakcentowaniem kwestii strategii polityki zagranicznej, czy raczej jej braku, koncepcji państwa zawłaszczonego oraz niuansów bułgarskiej polityki wraz z jej przełożeniem na pozycję międzynarodową państwa. Zarysowanie specyfiki kryzysu politycznego oraz implikacje dla systemu politycznego uzupełnią tło analizowanych przypadków.

1.

W poszukiwaniu strategii bułgarskiej polityki zagranicznej

Wraz z zakończeniem zimnowojennej rywalizacji Bułgaria znalazła się w gronie państw dążących do zbliżenia i integracji ze strukturami zachodnimi. Jednakże, w porównaniu do państw Europy Środkowej, jej postępy były wolniejsze, co wynikało między innymi z braku konsekwencji w realizacji bułgarskiej polityki zagranicznej. Pomimo przeszkód Bułgaria stała się członkiem NATO (2004) oraz Unii Europejskiej (2007). Zakotwiczenie kraju w strukturach bezpieczeństwa oraz politycznej i gospodarczej integracji państw europejskich również nie doprowadziło do powstania strategii, która jednoznacznie zarysowałaby priorytety państwa w polityce zagranicznej.

Szukając powodów tego stanu w 2014 r., bułgarski politolog Ognjan Minczew dostrzegł, że wobec „geopolitycznego” zwrotu w stosunkach międzynarodowych Bułgaria musi balansować między trzema ośrodkami, tj. osią Waszyngton – Bruksela, Moskwą oraz Ankarą. Jednakże kluczowy element bułgarskiej polityki zagranicznej dotyczy instytucjonalnej i politycznej degradacji bułgarskiego państwa, które „[...] w ostatnich latach coraz rzadziej jest w stanie realizować zarówno bułgarski interes narodowy, jak i podstawowe priorytety, które zostały wpisane

do bułgarskiej Konstytucji i porządku prawnego. Szczególnie w ciągu ostatniego półtora roku jesteśmy świadkami procesu przerażającej degeneracji tkanki instytucjonalnej bułgarskiego państwa, przejęcia państwa i ręcznego sterowania nim przez określone grupy interesów korporacyjno-oligarchicznych, których nawet nie można już nazwać nieformalnymi, ponieważ otwarcie weszły na scenę polityczną i demonstracyjnie pociągają za sznurki polityczne marionetki, które realizowały ich interesy. W tym sensie mamy do czynienia z namacalnym upadkiem skuteczności instytucjonalnej państwa bułgarskiego oraz minimalnym progiem efektywności i z objęciem państwa bułgarskiego mackami swoistej ośmiornicy, która coraz bardziej bez skrępowań manifestuje i narzuca swoje interesy”³.

Drugą ważną tezę, jaką stawia Minczew, jest brak własnej tożsamości strategicznej, który przekłada się na brak możliwości realizacji polityki zagranicznej. Im słabsza jest tożsamość strategiczna narodu, tym bardziej zdeorientowana i nieskuteczna jest jego polityka zagraniczna. Zamiast jasnej i jednoznacznej tożsamości strategicznej, wynikającej z członkostwa w NATO i UE, dostrzec można, że państwo i społeczeństwo tkwią w stałym konflikcie wewnętrznym, sterowanym przez zewnętrzne interesy, konsekwentnie kwestionującym strategiczną tożsamość Bułgarii i jej interes narodowy⁴. Konsekwencją tego stanu jest między innymi brak wiarygodności sojuszniczej, który z kolei przekłada się na brak artykulacji jakichkolwiek oczekiwań wobec sojuszników⁵.

³ O. Минчев, *Предизвикателства пред българската външна политика*, Conservative Quarterly, <https://conservativeq.wordpress.com/2015-2/1-2015/om/> [20.11.2025].

⁴ Ibidem.

⁵ Ibidem.

Zarysowane przez Minczewa charakter i problemy bułgarskiej polityki zagranicznej niewiele zmieniły się do końca rządów Borisowa w kwietniu 2021 r. Dopiero kryzys polityczny, a przede wszystkim pojawienie się realnej alternatywy dla dominującego od piętnastu lat ładu polityczno-gospodarczego, stworzyły warunki do dyskusji na temat charakteru i celów bułgarskiej polityki zagranicznej. W listopadzie 2021 r. w sofijskim biurze European Council for Foreign Relations (ECFR) odbyła się debata reprezentantów głównych partii politycznych. Po zakończeniu rozmów przedstawiono cztery punkty, wokół których zarysowała się zgoda uczestników. Co ciekawe, w kontekście ówczesnej koniunktury politycznej w Unii Europejskiej pierwszym aspektem był wyrok polskiego Trybunału Konstytucyjnego, dający pierwszeństwo prawu krajowemu nad prawem unijnym. Odpowiedzią miało być wsparcie dla prawa UE do ograniczania środków dla państw naruszających zasadę praworządności. Po drugie, wyrażono poparcie dla Zielonego Ładu. Po trzecie, uczestnicy zgodzili się co do miejsca Macedonii Północnej w procesie integracji europejskiej, a ostatnim punktem było wspólne przekonanie dotyczące korzystnych efektów członkostwa w strefie euro⁶.

Dopiero jednak w 2024 r. minister spraw zagranicznych Maria Gabriel przedstawiła projekt strategii bułgarskiej polityki zagranicznej na lata 2024-2030. Wymieniono w nim priorytety w ośmiu obszarach:

- pełnoprawny udział w politykach w ramach Unii Europejskiej oraz NATO przy realizacji bułgarskich interesów narodowych, w tym pełnoprawnego przystąpienia do strefy Schengen oraz strefy euro;

⁶ Консенсусни точки в българската външна политика, ECFR, 6.11.2025, <https://ecfr.eu/sofia/article/консенсусни-точки-в-българската-външ/> [20.11.2025].

- aktywna polityka regionalna dobrego sąsiedztwa i regionalnej współpracy w Europie Wschodniej oraz w regionie Morza Czarnego;
- zdobycie wiodącej roli w regionie w dziedzinie innowacji i nowych technologii;
- rozwój partnerstw strategicznych z państwami strefy euroatlantyckiej i budowa nowych z partnerami strategicznymi spoza Europy;
- obrona praw i interesów bułgarskich wspólnot za granicą;
- efektywna dyplomacja dwustronna;
- dyplomacja kulturalna i cyfrowa jako narzędzie strategiczne wpływu i autorytetu;
- dyplomacja gospodarcza na rzecz biznesu i dobrobytu państwa;
- strategiczna komunikacja i dyplomacja publiczna, skierowane na obronę bezpieczeństwa narodowego i przeciwdziałanie dezinformacji oraz zagrożeniom hybrydowym⁷.

Projekt strategii spotkał się jednak z krytyką, gdyż za brakło w nim kompleksowej oceny procesów międzynarodowych czy przedstawienia oczekiwanego stanu otoczenia międzynarodowego. Wskazywano przy tym na dopasowywanie strategicznych priorytetów do portfolio Marii Gabriel jako komisarza unijnego, a także na brak refleksji na temat możliwości zapobieżenia globalnemu konfliktowi czy postępującej militaryzacji, podobnie jak dotyczącej obecnego

⁷ В МВНР бе представен проект на външнополитическа стратегия на България с 8 стратегически направления, Еницентър, 8.04.2024, <https://epicenter.bg/article/V-MVnR-be-predstaven-proekt-na-vanshnpolitiesheska-strategiya-na-Balgarinya-s-8-strategicheski-napravleniya/346125/2/0> [15.11.2025]; Мария Габриел представи първия проект за външнополитическа стратегия на България, БНТ, 8.04.2024, <https://bntnews.bg/news/mariya-gabriel-predstavi-parviya-proekt-za-vanshnpolitiesheska-strategiya-na-balgarinya-1273707news.html> [15.11.2025].

ładu międzynarodowego czy jednomyślności państw członkowskich w kwestii rozszerzenia Unii Europejskiej⁸.

Pomimo podejmowanych prób, do dziś Bułgaria nie ma spójnej, jednoznacznie wyartykułowanej strategii polityki zagranicznej. Co prawda w okresie analizowanego kryzysu politycznego w państwie dwukrotnie władzę sprawowały rządy posiadające legitymację demokratyczną, a partie polityczne uwzględniały w umowach koalicyjnych swoje priorytety polityki zagranicznej. Jednak ich zapisy brały pod uwagę wyłącznie poglądy partnerów koalicyjnych i w praktyce obowiązywały przez krótki okres. Nie można ich zatem uznać za dokumenty o charakterze strategicznym.

⁸ *Първа стратегия за външната политика у нас – имаме ли приоритети извън Шенген и еврозоната?*, Предаване: Говори сега, БНТ, 13.04.2024, <https://bnt.bg/news/parva-strategiya-za-vanshnata-politika-u-nas-ima-me-li-prioriteti-izvan-shengen-i-evrozonata-v365412-327978news.html> [20.11.2025].

2. **Niuanse bułgarskiej polityki w latach 2009-2021**

Po formalnym przystąpieniu do NATO i UE w latach 2004-2007 Bułgaria stała się zarówno częścią zachodnich struktur bezpieczeństwa, jak i uczestnikiem procesu integracji europejskiej. Jednakże, w przypadku członkostwa w Unii Europejskiej, zastrzeżenia Komisji Europejskiej (KE), dotyczące konieczności kontynuowania reform wymiaru sprawiedliwości, walki z korupcją oraz walki z przestępczością zorganizowaną, doprowadziły do uruchomienia (wraz z członkostwem) mechanizmu współpracy i weryfikacji. Za sprawą tego pionierskiego rozwiązania KE wdrożyła mechanizm poakcesyjnego monitoringu, którego zadaniem było śledzenie i sugerowanie dalszych reform koniecznych do wprowadzenia przez bułgarski rząd w celu sprostania wyzwaniom związanym z niezależnością judykatury, zwalczaniem korupcji oraz poskromieniem przestępczości zorganizowanej.

Z treści cyklicznych raportów MWW można wnioskować, że założeniem KE była lojalna i konsekwentna współpraca nowego państwa członkowskiego w celu dalszego, poakcesyjnego, dostosowywania krajowych instytucji oraz wzmacniania jakości procesu politycznego. Doświadczenie z realizacji MWW pokazało praktyczne granice poakcesyjnej warunkowości. Monitoring politycznych procesów w Bułgarii uwidoczniał problemy strukturalne i mocno zakorzenione patologie w bułgarskiej polityce, których dyplomatyczny język

cyklicznych raportów nie był w stanie skutecznie wskazać. Raporty stały się źródłem selektywnej oceny ze strony władz bułgarskich, które wykorzystywały dyplomatyczne zwroty w raportach do uzasadniania nienajgorszego stanu postępów bądź nadmiernego eksponowania tych części raportów, które zawierały jakiegokolwiek pozytywne oceny i komentarze. Nie było zatem przypadkiem, że unijną nowomową w raportach przez długie lata sygnalizowano brak postępów w praworządności i walce z korupcją jako przeszkodę na drodze do przystąpienia Bułgarii do strefy Schengen i euro.

2.1. Państwo zawłaszczone⁹

Pomimo dwunastoletniego okresu publikowania raportów w ramach MWW, w Bułgarii nie nastąpiły żadne widoczne

⁹ Według Elizabeth Dávid-Berrett koncepcja państwa zawłaszczonego została wykuta na gruncie doświadczeń z okresu transformacji ustrojowej i gospodarczej państw Europy Środkowej i Wschodniej w ostatniej dekadzie lat 90. XX w. E. Dávid-Barrett, *State capture and development: a conceptual framework*, „Journal of International Relations and Development” 2023, vol. 26, <https://doi.org/10.1057/s41268-023-00290-6>. Więcej na temat państwa zawłaszczonego m.in.: J. S. Hellman, G. Jones, D. Kaufmann, *Seize the state, seize the day: State capture, corruption, and influence in transition*, The World Bank, 2000; J. R. Wedel, *Clans, cliques and captured states: rethinking 'transition' in Central and Eastern Europe and the former Soviet Union*, „Journal of International Development: The Journal of the Development Studies Association” 2003, vol. 15(4), s. 427-440; F. Vogl, *The Enablers: How the West Supports Kleptocrats and Corruption – Endangering Our Democracy*, Rowman & Littlefield 2021; G. Tsebelis, *Veto Players and Institutional Analysis*, „Governance” 2002, vol. 13(4), s. 441-474; D. Pavlović, *State Capture in the Post-Communist Southeast Europe: A New Variant?*, „Academia Letters” 2021, <https://doi.org/10.20935/al3032>; B. Magyar, *Post-Communist Mafia State: The Case of Hungary*, Budapest 2016; A. Grzymala-Busse, *Beyond clientelism: Incumbent state capture and state formation*, „Comparative Political Studies” 2008, vol. 41(4-5), s. 638-673; V. I. Ganey, *Postcommunist Political Capitalism: A Weberian Interpretation*, „Comparative Studies in Society and History” 2009, vol. 51(3), s. 648-674; w polskiej literaturze m.in. Ł. Afeltowicz, *Zawłaszczone państwa, sieci społeczne i wyobrażenia socjologiczne: krytyczna analiza koncepcji state capture*, „Studia Socjologiczne” 2010, nr 1(196), s. 69-105; S. Domański, *Pokojowa rewolucja w zawłaszczonych demokracjach. Kryzys polityczny w Bułgarii w latach 2021-2023*, „Studia Politologiczne” 2024, vol. 73, s. 151-170.

reformy, które wzmocniłyby niezależność wymiaru sprawiedliwości, ani też żaden polityk nie został skazany za korupcję. W okresie kolejnych rządów Bojko Borisowa doszło wręcz do praktycznej symbiozy między przestępczością zorganizowaną i instytucjami państwowymi. W próbie oceny procesów politycznych w Bułgarii Ana Krasteva dostrzega w przejściu od postkomunizmu przez narodowy populizm do postdemokracji wyraz negatywnych zmian czy też tranzycji z korupcji przez endemiczną korupcję do zawłaszczenia państwa¹⁰.

Stan zawłaszczonego państwa powstaje w długotrwałym procesie, gdy nawarstwiają się i nierozwiązywane patologie polityczne z czasem przeistaczają się w nieformalne reguły funkcjonowania systemu politycznego. Twarzą tego procesu zawłaszczania instytucji publicznych stał się trzykrotny premier Bułgarii w latach 2009-2021 Bojko Borisow. Skupione wokół Borisowa elity utożsamiane są ze „[...] starym układem politycznym, istniejącym przez lata na bułgarskiej scenie politycznej, opartym na klientelizmie i korupcji oraz nieformalnej współpracy formalnych rywali politycznych, utożsamianym z rządami tzw. partii *status quo*, do których zalicza się ugrupowania, które odgrywały kluczową rolę w bułgarskiej polityce w latach 2009-2021, w tym Obywatele na rzecz Europejskiego Rozwoju Bułgarii (GERB) premiera Bojko Borisowa, Ruch na rzecz Praw i Wolności (DPS) oraz Bułgarską Partię Socjalistyczną (BSP)”¹¹.

¹⁰ A. Krasteva, *State Capture versus Contestatory Citizenship in Bulgaria*, „Österreichische Gesellschaft für Europapolitik”, Vienna, 7.12.2021, s. 7, <https://www.oegfe.at/wp-content/uploads/2000/12/PB-222021.pdf> [20.11.2025].

¹¹ S. Domaradzki, *Wybory samorządowe w Bułgarii. Walka formalnych koalicjantów*, „Komentarze IEŚ”, nr 986 [234/2023], 25.10.2023, <https://ies.lublin.pl/komentarze/wybory-samorzadowe-w-bulgarii-walka-formalnych-koalicjantow/> [20.11.2025].

Od przystąpienia do UE 1 stycznia 2007 r. do wyborów parlamentarnych 2 kwietnia 2021 r. władzę sprawowało osiem rządów. Przy tym, z małymi przerwami, Bojko Borisow rządził 3606 dni, czyli przez prawie dziesięć lat.

Premier	Od	Do	Liczba dni	Partie w koalicji rządzącej
Sergej Staniszew	17 sierpnia 2005	27 lipca 2009	1440	BSP, NDSV, DPS
Bojko Borisow (I)	27 lipca 2009	13 marca 2013	1325	GERB
Marin Rajkow	13 marca 2013	29 maja 2013	77	Rząd techniczny
Plamen Oreszarski	29 maja 2013	6 sierpnia 2014	434	BSP, DPS
Georgi Bliznaszki	6 sierpnia 2014	7 listopada 2014	93	Rząd techniczny
Bojko Borisow (II)	7 listopada 2014	27 stycznia 2017	812	GERB, Blok Reformatorski, ABW
Ognjan Gerdżikow	27 stycznia 2017	4 maja 2017	97	Rząd techniczny
Bojko Borisow (III)	4 maja 2017	12 maja 2021	1469	GERB, Zjednoczeni Patrioci

2.2. Rusofile i euroatlantycy

W bułgarskiej polityce obecne są zarówno ugrupowania artykułujące przywiązanie do wartości euroatlantyckich, jak i partie, które konsekwentnie podkreślają konieczność bliskich relacji z Moskwą i braterskości oraz powielają rosyjską interpretację wydarzeń na arenie międzynarodowej. Do pierwszego nurtu można zaliczyć partie polityczne w centrum oraz należące do umiarkowanej prawicy bułgarskiej sceny politycznej. Największą spośród partii prozachodnich jest GERB Bojko Borisowa, w której nazwie (przewrotnie) zawarte jest zobowiązanie do „europejskiego rozwoju”. Wśród partii prozachodnich należy wymienić również Związek Sił Demokratycznych (*Съюз на демократичните сили*, SDS), Demokratów dla Silnej

Bułgarii (*Демократи за силна България*, DSB) czy Tak, Bułgaria (*Да, България*, DB), które w różnych okresach tworzyły ugrupowania koalicyjne, takie jak Błękitna Koalicja (*Синята коалиция* 2009-2012) czy Blok Reformatorski (*Реформаторски блок* 2013-2017).

Drugi nurt reprezentują partie lewicowe oraz większość partii nacjonalistycznych. Bułgarska Partia Socjalistyczna, spadkobierczyni Bułgarskiej Partii Komunistycznej, w sprawach międzynarodowych konsekwentnie zajmuje stanowiska korzystne dla Kremla lub wręcz identyczne z rosyjską narracją. BSP nie stroni od używania symboliki rosyjskiej i akcentowania przyjaźni bułgarsko-rosyjskiej. Rosja również wytrwale wspiera kolejne projekty nacjonalistyczne w bułgarskiej polityce (Ataka, Koalicja „Zjednoczeni Patrioci” czy Odrodzenie po 2021 r.), które nie tylko pielęgnują narrację o silnym państwie, ale przede wszystkim konsekwentnie opowiadają się przeciwko wszelkim inicjatywom i politykom władz, które byłyby spójne z działaniami zachodnich partnerów w ramach UE i NATO.

Pomimo swojej „klasycznej” roli jako partii mniejszości tureckiej, pomiędzy 2009 a 2021 r. Ruch na rzecz Praw i Wolności z jednej strony należał do frakcji europejskich liberałów (ALDE), z drugiej popierał realizację rosyjskich interesów. W omawianym okresie wewnątrz DPS miała miejsce nieudana próba przejęcia kontroli nad partią przez wspieranego przez Ankarę polityka DPS Lutwiego Mestana, przeprowadzona w 2015 r. Powodem jego usunięcia z DPS było jednoznaczne poparcie dla zestrzelenia przez Turcję rosyjskiego myśliwca oraz deklaracja DPS, którą Mestan odczytał w bułgarskim parlamencie¹².

¹² *Лютви Местан се скри при турския посланик*, Дума, 24.12.2015, nr 297, <https://duma.bg/lyutvi-mestan-se-skri-pri-turskiya-poslanik-n114944> [20.11.2025].

Ponadto, poza polityczną retoryką, można dostrzec o wiele bardziej złożony zestaw zależności w bułgarskiej polityce, który nie zawsze pokrywał się z artykułowanymi wartościami politycznymi czy geopolityczną orientacją. Bułgarski analityk Ilian Wasilew zauważa, że między pierwszymi a trzecimi rządami Borisowa można dostrzec wyraźne rozmycie się atlantyizmu bułgarskiego premiera¹³. Szczególnie było to widoczne w 2016 r., kiedy to w kontekście aneksji Krymu i zmiany sytuacji na Morzu Czarnym pojawił się pomysł konsolidacji sił NATO przez utworzenie wspólnej floty Rumunii, Bułgarii i Turcji. Mimo konstruktywnej postawy premiera Rosena Plewneliewa czy ministrów obrony i spraw zagranicznych, Borisow odrzucił pomysł, argumentując, że Morze Czarne powinno służyć biznesowi, turystyce i rybołówstwu, a nie zbrojeniu, które może sprowokować Rosję¹⁴. Według byłego dyplomaty Zdrawko Popowa postawa Borisowa doprowadziła do postrzegania Bułgarii jako niewiarygodnego, nieprzewidywalnego, a nawet ryzykownego podmiotu w stosunkach międzynarodowych¹⁵. Tymczasem rok później przychylny Borisowowi socjolog Andrej Rajczew akcentował „unikalny sukces” polityki zagranicznej, dostrzegając w postawie Borisowa skuteczne balansowanie między Stanami Zjednoczonymi a Rosją i jednocześnie czyniąc z Bułgarii „dobre” dziecko Unii Europejskiej oraz pełnomocnika UE w sprawie Turcji¹⁶.

¹³ И. Василев, *Алтернативи и Анализи: Борисов обмисля завој във външната политика на България?*, Alternativata, <https://altanalyses.org/2021/03/16/алтернативи-и-анализи-борисов-обмисл/> [20.11.2025].

¹⁴ *Външната политика на България – начин на употреба*, Infacto, 21.07.2016, <https://infacto.bg/vanshnata-politika-na-balgariya-nachin-na-upotreba/> [20.11.2025].

¹⁵ Ibidem.

¹⁶ А. Райчев, *Външната политика на Борисов е уникално постижение*, Inso.bg, 15.12.2017, <https://inso.bg/andrey-raichev/opinions/191/> [20.11.2025].

Faktem jest, że w takich kwestiach, jak projekty infrastruktury energetycznej, kontrola nad rafinerią w Burgas, pracą siłowni jądrowej Kozłoduj czy pomysły na budowę kolejnej elektrowni atomowej w Belene, priorytetowo realizowane były inicjatywy korzystne dla Federacji Rosyjskiej, a dopiero w drugiej kolejności – zobowiązania i projekty w ramach Unii Europejskiej czy we współpracy ze Stanami Zjednoczonymi.

2.3. Zależność energetyczna

Szczególnym przykładem były kwestie energetyczne, które po rozpadzie ZSRR pozostały kluczowym narzędziem rosyjskiego oddziaływania na sytuację polityczną w państwach uzależnionych od dostaw surowców. Pomimo członkostwa Bułgarii w UE i NATO, kolejne rządy nie tylko nie dostrzegały konieczności dywersyfikacji źródeł zapewniających niezależność energetyczną, ale konsekwentnie uczestniczyły w rosyjskich inicjatywach uzależnienia Unii Europejskiej od gazu. W rosyjskich planach budowy Południowego Potoku Bułgaria odgrywała kluczową rolę. Podczas wizyty Władimira Putina w Sofii w listopadzie 2010 r., w czasie pierwszego rządu Borisowa, podpisano porozumienie o utworzeniu spółki Południowy Potok AD (*Южен поток АД*), w której Bułgarski Holding Energetyczny (*Български енергиен холдинг АД*) oraz rosyjski Gazprom posiadały po 50% udziałów¹⁷. Projekt, który stanowił część strategii uzależnienia Europy od rosyjskiego gazu, został zawieszony w grudniu 2014 r. dopiero po naciskach ze strony Komisji Europejskiej, która zgodnie z trzecim pakietem

¹⁷ И. Станоева, "Южен поток България" – мъртво дружество, живи разходи: 11 години източване на джоба на българите, Bgelves, <https://bgelves.com/южен-поток-българия-мъртво-друже/> [20.11.2025].

energetycznym zakazuje, aby właściciel infrastruktury był również wydobywcą i dostawcą surowca¹⁸.

Rosyjski cel został jednak zrealizowany w ramach alternatywnego projektu Turecki Potok, podczas trzeciego rządu Borisowa (2017-2021). Jak zauważyli Bedrow i Ławcziew, w swojej istocie jest to „Rosyjski Potok”¹⁹. Gazociąg, którego budowę Borisow ogłosił po wizycie w Moskwie w maju 2018 r., został zbudowany na terytorium Bułgarii w ekspresowym tempie i oddany do użytku przed końcem 2020 r. Formalnie bułgarski odcinek, o nazwie Bałkański Potok, jest własnością Bułgarii i może być używany również przez innych dostawców gazu. W praktyce jednak żaden inny dostawca nie zarezerwował mocy przesyłowych, a gazociąg został zbudowany za ok. 1,5 mld euro z bułgarskiego budżetu. Jak zauważa Dimitar Beczew, korzyści finansowe z inwestycji dla bułgarskiego budżetu są niepewne, natomiast Bułgaria zbudowała na własny rachunek i ryzyko infrastrukturę, która realizuje cele Gazpromu i Federacji Rosyjskiej służące zachowaniu jak największego udziału w rynku gazu w Europie Środkowej i Południowo-Wschodniej²⁰. Co ciekawe, w trakcie budowy Bałkańskiego Potoku rząd Borisowa zwlekał z realizacją Interkonektora Grecja – Bułgaria (ICGB), który miał stanowić realną alternatywę dla dywersyfikacji dostaw gazu oraz był częścią unijnej strategii bezpieczeństwa dostaw. Interkonektor został zakończony

¹⁸ А. Лоссан, *Кой поток е по-изгоден за Русия: “Южен” или “Турски”*, Russia Beyond, https://bg.russiabeyond.com/economics/2016/08/15/кой-поток-е-по-изгоден-за-русија-узжен-или-турски_620961 [20.11.2025]; И. Бегров, Н. Лавчиев, *Първо беше “Турски”, после стана “Балкански”. Накрая се оказа руски поток*, Свободна Европа, 28.10.2020, <https://www.svobodnaevropa.bg/a/30915604.html> [20.11.2025].

¹⁹ И. Бегров, Н. Лавчиев, *op. cit.*

²⁰ Д. Бечев, *“Турски поток” и българският стратегически интерес*, Свободна Европа, 6.01.2021, <https://www.svobodnaevropa.bg/a/31035863.html> [20.11.2025].

i oddany do użytku dopiero po wysiłkach rządu K. Petkova (13.12.2021 – 2.08.2022) 1 października 2022 r., w okresie pierwszego rządu technicznego Gyłyba Donewa (2.08.2022 – 3.02.2023).

W bułgarskim dyskursie publicznym cyklicznie powracał również temat budowy drugiej elektrowni atomowej – w Belene. Decyzja o wyborze lokalizacji i rozpoczęciu budowy zapadła jeszcze w 1981 r. Od tego czasu koncepcja budowy powracała cyklicznie w bułgarskiej polityce. Chociaż w 1991 r. projekt został zamrożony, rządy Iwana Kostowa (1997-2001) oraz Simeona Sakskoburgockiego (2001-2005) podjęły wysiłki na rzecz kontynuacji prac nad nową siłownią w Belene. W 2006 r. na głównego wykonawcę wybrano rosyjski Atomstrojeksport, a dwa lata później zamówiono wyposażenie (reaktory) dla elektrowni na kwotę 673 mln euro. Rok po decyzji o zamrożeniu projektu, podjętej przez rząd Borisowa w 2012 r., BSP złożyła wnioski o referendum w sprawie rozwoju bułgarskiej energetyki, które się jednak nie powiodło ze względu na niską frekwencję. Po przegranym arbitrażu Bułgaria zapłaciła spółce Atomstrojeksport 602 mln euro za reaktory do elektrowni Belene, które od 2017 r. są składowane w Bułgarii. W kontekście wojny w Ukrainie pojawił się pomysł sprzedaży rosyjskich reaktorów Ukrainie, który jednak dotychczas nie został zrealizowany.

W wymiarze europejskim stałym elementem bułgarskiej polityki było dążenie do członkostwa w strefie Schengen oraz strefie euro. W obu przypadkach przeszkodę stanowił brak reform dotyczących wymiaru sprawiedliwości, walki z korupcją i przestępczością zorganizowaną, o których konsekwentnie przypominały kolejne raporty MWW. Od 2015 r. bułgarskie władze rozpoczęły starania na rzecz członkostwa w strefie euro, które doprowadziły do przystąpienia do systemu ERM II w 2020 r.

2.4. Porozumienie i spory z Macedonią Północną

Najbardziej namacalnym sukcesem bułgarskiej polityki zagranicznej było podpisanie 1 sierpnia 2017 r. Traktatu o przyjaźni, dobrym sąsiedztwie i współpracy między Republiką Bułgarii i Republiką Macedonii, co miało stanowić ważny krok w kierunku uregulowania wzajemnych stosunków²¹. Chociaż traktat miał utorować drogę do dynamicznej współpracy między Skopje a Sofią i wesprzeć Macedonię w jej dążeniu do członkostwa w Unii Europejskiej, szybko się okazało, że jego postanowienia nie będą w stanie przezwyciężyć dwustronnych animozji. Pomimo prób przedstawienia traktatu jako kamienia milowego w stosunkach dwustronnych, trafna wydaje się ocena tygodnika „Kapi-tał”, w której zauważono, że podpisanie traktatu nie było skutkiem świadomej potrzeby, a raczej nałożenia się priorytetów politycznych po obu stronach granicy. Dla premiera Zorana Zaewa, który objął urząd 31 maja 2017 r., podpisanie traktatu było sukcesem odcinającym go od jego poprzednika Nikoły Gruewskiego i wskazującym zagranicznym partnerom determinację na drodze do UE. Z kolei dla nowego rządu Borisowa (Borisow III) był to sukces potrzebny w przeddzień bułgarskiego przewodnictwa w Radzie UE wobec braku postępów w walce z przestępczością zorganizowaną oraz rozpadającego się wymiaru sprawiedliwości²². Traktat z Macedonią miał nie tylko wzmocnić obraz Borisowa jako konstruktywnego i aktywnego polityka, realizującego unijną politykę. Torował również drogę do aktywizacji bułgarskiej polityki zagranicznej wobec Bałkanów Zachodnich, które

²¹ S. Domaradzki, *Macedonia Północna: od sporu o nazwę do sporu o tożsamość*, „Komentarze IEŚ”, nr 199 (102/2020), 4.06.2020, <https://ies.lublin.pl/wp-content/uploads/2020/06/ies-komentarze-199-102-2020.pdf> [20.11.2025].

²² *Договорът с Македония е успех, но...*, Kanuman, 4.08.2017, https://www.capital.bg/politika_i_ikonomika/redakcioni_komentari/2017/08/04/3018367_do_govorut_s_makedoniia_e_uspeh_no/ [20.11.2025].

stały się jednym z priorytetów bułgarskiego przewodnictwa w Radzie UE²³. W tym sensie bułgarskie wysiłki były zbieżne z próbami reaktywacji unijnej polityki rozszerzenia po decyzji Jean-Claude’a Junckera o wstrzymaniu procesu rozszerzenia na czas jego rządów. Bułgaria dążyła również do przystąpienia do Procesu Berlińskiego, dołączając oficjalnie do inicjatywy w 2019 r.

Niechętnie traktatowi były niektóre partie po obu stronach granicy. Zarówno Bułgarska Partia Socjalistyczna, jak i macedońskie WMRO-DPMNE (*Внатрешна македонска револуционерна организација – Демократска партија за македонско национално единство*) krytykowały porozumienie, zarzucając rządowi zdradę interesów narodowych. Natomiast fakt, że w skład rządzącej w Bułgarii koalicji wchodziło nacjonalistyczne ugrupowanie Zjednoczeni Patrioci, również nie ułatwiał realizacji postanowień traktatu, gdyż w mniemaniu nacjonalistów istniał dylemat między obroną interesów narodowych a poparciem dla Macedonii Północnej²⁴. Faktem jest, że w stosunkach dwustronnych pozostawało wiele złożonych i nierozwiązanych spraw, jak chociażby poglądy na przeszłość, antybułgarska narracja w Macedonii Północnej, oczekiwanie Sofii dotyczące porzucenia przez macedońskie władze kwestii uznania istnienia macedońskiej mniejszości w Bułgarii czy poszanowanie praw Bułgarów w Macedonii Północnej²⁵.

²³ Bułgarskie priorytety podczas przewodnictwa dotyczyły przyszłości Europy i młodzieży, Bałkanów Zachodnich, bezpieczeństwa i stabilności oraz gospodarki cyfrowej. *България започва първото си председателство на Съвета*, Europe.bg, 2.01.2018, <https://www.europe.bg/bg/articles/news/2018/01/02/bulgariya-zapochva-purvoto-si-predseditelstvo-na-suveta> [20.11.2025].

²⁴ Т. Ангелова, *Българската роля в процеса на присъединяване на Северна Македония към ЕС*, Геополитика 2020, nr 3, 28.06.2020, <https://geopolitica.eu/2020/183-broy-3-2020/3193-balgarskata-rolya-v-protsesa-po-prisaedinyavane-na-severna-makedoniya-kam-es> [20.11.2025].

²⁵ Ibidem.

O tym, że podpisanie traktatu bułgarsko-macedońskiego było „potrzebą chwili”, świadczy również brak postępów w realizacji jego postanowień. Co więcej, w październiku 2019 r. rząd Borisowa przyjął stanowisko ramowe w sprawie rozszerzenia UE i Procesu stabilizacji i stowarzyszenia dla Macedonii Północnej i Albanii²⁶, w którym uzależniono bułgarskie poparcie dla rozpoczęcia negocjacji członkowskich między UE a Macedonią Północną od namacalnych postępów w realizacji postanowień traktatu. W listopadzie 2020 r., wobec stwierdzenia niewykonania zobowiązań przez macedońskie władze, bułgarski rząd nałożył weto, blokując rozpoczęcie negocjacji członkowskich Macedonii Północnej z UE. W poprawie relacji dwustronnych nie pomógł nawet fakt, że Bułgaria i Macedonia Północna współprzewodniczyły Procesowi Berlińskiemu w 2020 r. Bułgarskie weto będzie miało również swoje konsekwencje podczas kryzysu politycznego w latach 2021-2024.

2.5. Turcja

Dwunastoletnia dominacja Borisowa w bułgarskiej polityce miała wpływ także na stosunki z Turcją. Mniejszość turecka w Bułgarii oraz bułgarscy obywatele tureckiego pochodzenia, którzy wyjechali do Turcji, odgrywają ważną rolę na bułgarskiej scenie politycznej, ponieważ stanowią zdyscyplinowany elektorat, który od początku lat 90. gwarantował stałą obecność i kluczową rolę Ruchu na rzecz Praw i Wolności w bułgarskim parlamencie.

²⁶ *Рамкова позиция относно разширяване на ЕС и Процес на стабилизиране и асоцииране: Република Северна Македония и Албания*, Министерски съвет, 9.10.2025, <https://www.gov.bg/bg/prestentar/novini/ramkova-pozitsia> [20.11.2025].

Wraz z destabilizacją Bliskiego Wschodu, a w szczególności wojną w Syrii, Bułgaria musiała również zmierzyć się z problemem nielegalnej migracji. Chociaż już w 2015 r. rozpoczęła budowę ogrodzenia na granicy z Turcją, wątpliwości co do skutecznej ochrony stanowiły dodatkowy argument przeciwko przystąpieniu Bułgarii do strefy Schengen. W kontekście pogarszających się relacji między Ankarą a Unią Europejską, w trakcie bułgarskiego przewodnictwa w Radzie Unii Europejskiej w marcu 2018 r. Bułgaria zorganizowała szczyt Turcja – UE w Warnie. Jednakże artykułowane aspiracje ze strony bułgarskich władz do odgrywania roli pośrednika między Turcją a UE nie były dalej realizowane po zakończeniu przewodnictwa w Radzie UE.

3. Kryzys polityczny

Protesty społeczne z 2020 r. stanowiły wyraz rosnącej frustracji wśród obywateli z powodu kolejnych przykładów wykorzystywania instytucji publicznych przez elity polityczne do własnych celów oraz kolejnych afer związanych z nadużywaniem władzy. Chociaż bezpośrednim powodem protestów była prowokacja polityka Demokratycznej Bułgarii Hristo Iwanowa, który ujawnił wykorzystywanie pracowników Państwowej Służby Ochrony (*Национална Служба за Охрана*) do ochrony prywatnej posesji honorowego przewodniczącego DPS Ahmeda Dogana, to przestrzeń publiczną zdominowały liczne przykłady nadużyć, takie jak afera zwana „Osiem Krasnoludków”, ujawniająca wykorzystywanie prokuratury do przejmowania interesów, „dom w Barcelonie”, który łączono z premierem Borisowem, czy zdjęcia z domu Borisowa, sugerujące praktyki korupcyjne. Od 2018 r. trwała również afera związana z korupcją przy wydawaniu świadectw o bułgarskim pochodzeniu w Państwowej Agencji dla Bułgarów Zagranicą. Na ich podstawie wydano tysiące bułgarskich paszportów osobom, które nie miały żadnych więzi z Bułgarią²⁷. W proceder zamieszani byli dyrektor

²⁷ В. Попова, *За българското гражданство и осребрения „патриотизъм“*, Тоест, 3.11.2018, <https://www.toest.bg/za-bulgarskoto-grazhdanstvo-i-osrebreniya-patriotizum/> [20.11.2025]; О. Георгиев, П. Паунова, *Скандалът*

Agencji Petar Haralampiew oraz sekretarz Krasimir Tomow. Haralampiew był powiązany z partią WMRO, której lider, Krasimir Karakaczanow, był wicepremierem i ministrem obrony, a jego ugrupowanie wchodziło w skład koalicji Zjednoczeni Patrioci²⁸. Borisow nie zamierzał jednak oddawać władzy. Za sprawą propozycji zmian konstytucyjnych i zwołania w tym celu Wielkiego Zgromadzenia Narodowego, koalicji udało się zyskać na czasie i dotrzeć do końca kadencji.

3.1. Wybory, wybory, wybory

Wybory parlamentarne z 2 kwietnia 2021 r. do 240-osobowego Zgromadzenia Narodowego doprowadziły do istotnych zmian na bułgarskiej scenie politycznej. Chociaż GERB Borisowa zdobyło najwięcej mandatów (75), do parlamentu weszły trzy ugrupowania, które reprezentowały protestujących. Spośród nich najwięcej mandatów (51) zdobyła partia Jest Taki Naród (*Има такъв народ*, ITN) showmana Sławiego Trifonowa. Demokratyczna Bułgaria (*Демократична България*, DB) uzyskała 27 mandatów, a Powstań! Mutry Precz! (*Изправи се! Мутри вън!*) – 14. Wyniki wyborów wytyczyły nową linię politycznego podziału między ugrupowaniami *status quo* i partiami protestu, kontestującymi stary porządek polityczny. Mimo że w trakcie trwającego kryzysu politycznego do 2024 r. niejednokrotnie dojdzie do zmian w bułgarskim parlamencie, a partie będą się musiały zmierzyć ze zmiennością poglądów wyborców podczas

с българските паспорти: откъде гоїде, за какво е и може ли да навреди на Захариева, Kanumal, 11.09.2024, https://www.capital.bg/politika_i_iko_nomika/bulgaria/2024/09/11/4673845_skandalut_s_pasportite_otkude_doi_de_zakakvo_e_i_mojel [20.11.2025].

²⁸ *Петър Харалампиев излиза от ареста*, Клуб-З, 11.6.2019, https://clubz.bg/84074-petar_haralampiev_izliza_ot_aresta [20.11.2025].

każdyh kolejnych wyborów, to właśnie oś politycznej konfrontacji między przedstawicielami *status quo* a partiami dążącymi do fundamentalnych zmian w funkcjonowaniu instytucji publicznych stanie się dla Borisowa głównym wyzwaniem politycznym, które będzie kształtowało dynamikę procesów politycznych.

Tabela 2. Rządy podczas kryzysu politycznego w latach 2021-2025

Premier	Od	Do	Liczba dni	Partie w koalicji rządzącej
Stefan Janew	12 maja 2021	16 września 2021	127	Rząd tymczasowy
Stefan Janew	16 września 2021	13 grudnia 2021	88	Rząd tymczasowy
Kirił Petkow	13 grudnia 2021	2 sierpnia 2022	232	KZ, BSP, JTN, DB
Galab Donev	2 sierpnia 2022	3 lutego 2023	185	Rząd tymczasowy
Galab Donev	3 lutego 2023	6 czerwca 2023	123	Rząd tymczasowy
Nikołaj Denkow	6 czerwca 2023	9 kwietnia 2024	308	KZ-DB, GERB
Dimitar Gławczew	9 kwietnia 2024	27 sierpnia 2024	140	Rząd tymczasowy
Dimitar Gławczew	27 sierpnia 2024	16 stycznia 2025	142	Rząd tymczasowy
Rosen Żeljazkov	16 stycznia 2025		318	GERB, BSP, JTN

3.2. Charakterystyka bułgarskiego kryzysu politycznego

Istotą bułgarskiego kryzysu politycznego w latach 2021-2024 był brak sposobności partii politycznych do zdobycia większości zdolnej do utworzenia rządu. Kolejne jałowe próby utworzenia rządu wyczerpywały konstytucyjnie przewidziane możliwości, prowadząc do siedmiu kolejnych wyborów parlamentarnych do końca 2024 r. Dlatego też większość czasu w trakcie kryzysu władzę w Bułgarii sprawowały rządy tymczasowe, nominowane przez prezydenta.

W trakcie kryzysu politycznego dwukrotnie powstała większość parlamentarna zdolna do wyłonienia rządu, jak w przypadku rządu Kiriła Petkowa oraz rządu Denkow – Gabriel. Jednakże odmienne cele koalicjantów przekładały się na ich krótkotrwałe istnienie. Zarówno w przypadku rządu Petkowa, jak i rządu Denkow – Gabriel sprawy

międzynarodowe odgrywały ważną rolę. Oficjalnym argumentem JTN za opuszczeniem koalicji wspierającej rząd Petkova było zniesienie bułgarskiego weta wobec rozpoczęcia procesu negocjacyjnego między Macedonią Północną a Unią Europejską, co udało się osiągnąć w ramach tzw. „francuskiej propozycji”²⁹. Według JTN zniesienie weta było zdradą interesów narodowych, chociaż decyzja o rozbiciu koalicji rządowej miała również na celu niedopuszczenie do obsadzenia państwowych instytucji przez osoby powiązane z partiami reformatorskimi.

Z kolei uzasadnieniem powstania rządu Denkow – Gabriel, który poparli główni rywale: GERB-SDS oraz KZ-DB, była konieczność zapewnienia stabilności politycznej niezbędnej do przystąpienia do stref Schengen oraz euro. Pomimo nieudanej rotacji na stanowisku premiera³⁰, świadomie sabotowanej przez GERB, oraz kolejnych wyborów, które doprowadziły GERB i pozostałe partie *status quo* ponownie do władzy w styczniu 2025 r., KZ-DB zadeklarowała wsparcie dla rządu Żeljazkova do momentu zrealizowania celu przystąpienia do strefy euro. Do obu kwestii powrócę jeszcze poniżej.

Jak widać w tabeli nr 2, zdecydowaną większość czasu w okresie od 2021 do 2024 r. władzę sprawowały rządy tymczasowe. Zgodnie z bułgarską konstytucją rząd tymczasowy mianuje prezydent, między innymi gdy parlament

²⁹ S. Domaradzki, „Francuska propozycja” rozwiązania sporu bułgarsko-macedońskiego. Krok potrzebny, ale czy dobry?, „Komentarze IEŚ”, nr 657 (169/2022), 21.07.2022, [https://ies.lublin.pl/komentarze/francuska-propozycja-rozwiazanie-sporu-bulgarsko-macedonskiego-krok-potrzebny-ale-czy-dobry/\[20.11.2025\]](https://ies.lublin.pl/komentarze/francuska-propozycja-rozwiazanie-sporu-bulgarsko-macedonskiego-krok-potrzebny-ale-czy-dobry/[20.11.2025]).

³⁰ Zgodnie z programem wspólnego rządzenia GERB i KZ-DB, który zaplanowano na okres osiemnastu miesięcy, ustalono, że po dziewięciu miesiącach nastąpi zmiana na stanowisku premiera. Na okres pierwszych dziewięciu miesięcy premiera wybrała koalicja KZ-DB, natomiast w drugiej połowie premiera miało wybrać GERB.

po trzech kolejnych próbach nie jest w stanie utworzyć rządu³¹. Według brzmienia art. 99 ust. 5 do grudnia 2023 r., powołując rząd tymczasowy, prezydent skracał również kadencję Zgromadzenia Narodowego, zarządzał nowe wybory i określał datę ich przeprowadzenia.

Prerogatywa prezydenta do powoływania rządu tymczasowego stała się jednym z kluczowych aspektów kryzysu politycznego, ponieważ wobec politycznego klinczu i dysfunkcyjnego parlamentu rola prezydenta, mianującego kolejne rządy tymczasowe, wzrosła nieproporcjonalnie. Powoływanie kolejnych premierów tymczasowych pozwoliło prezydentowi nie tylko administrować procesem politycznym między kolejnymi wyborami, ale również kształtować politykę zagraniczną, co będzie przedmiotem dalszych rozważań. Tym samym, wobec dysfunkcyjnego parlamentu, bułgarski system polityczny w okresach rządów tymczasowych zmieniał się w *de facto* system półprezydencki.

Niezadowolenie z praktycznego wzrostu znaczenia prezydenta w bułgarskiej polityce zmobilizowało partie polityczne do uwzględnienia wśród zmian konstytucyjnych, przeforsowanych głosami GERB oraz KZ-DB w grudniu 2023 r., również ograniczenia uprawnień prezydenta w kwestii powoływania rządu tymczasowego. Zgodnie z nowym brzmieniem art. 99 ust. 5 prezydenta pozbawiono swobody wyboru premiera tymczasowego. Prezydent bowiem musi wybrać premiera tymczasowego z krótkiej listy osób piastujących wybrane wysokie stanowiska państwowe³². Chociaż prezydent skierował poprawki konstytucyjne

³¹ Art. 99, *Konstytucja Republiki Bułgarii*, Wydawnictwo Sejmowe, Warszawa 2012.

³² Prezydent może wybrać spośród następujących kandydatów: przewodniczący parlamentu, szef lub zastępcy Bułgarskiego Banku Narodowego, przewodniczący Najwyższej Izby Kontroli lub jego zastępcy, Rzecznik Praw Obywatelskich lub jego zastępcy.

do Trybunału Konstytucyjnego, sąd oddalił wniosek i utrzymał w mocy między innymi nowe brzmienie art. 99 ust. 5³³.

Specyfika rządu tymczasowego polega na tym, że jest on ograniczony zarówno czasowo, jak i co do celu jego trwania³⁴. Chociaż rząd tymczasowy realizuje te same funkcje co Rada Ministrów, zgodnie z praktyką zakładano, że do kompetencji rządu tymczasowego należy wyłącznie administrowanie bieżącymi sprawami w wymiarze polityki wewnętrznej i zewnętrznej, a jego głównym zadaniem jest przygotowanie i przeprowadzenie przedterminowych wyborów parlamentarnych. Niemniej prezydent może zmieniać strukturę i skład rządu tymczasowego w trakcie jego urzędowania³⁵.

W kontekście długich okresów sprawowania władzy przez rządy tymczasowe w czasie kryzysu zasadne stało się pytanie dotyczące ich kompetencji. Już na początku lat 90. w decyzji Trybunału Konstytucyjnego stwierdzono, że w przypadku rządu tymczasowego mamy do czynienia z ograniczeniem jego funkcji, wynikającym z faktu, że źródłem jego istnienia nie jest parlament. Istnienie rządu tymczasowego jest uzasadnione czasowo i zadaniowo w sensie administrowania bieżącymi sprawami w polityce krajowej i zagranicznej do czasu przeprowadzenia wyborów i utworzenia nowego rządu. Ponadto brak parlamentu i ograniczonej kontroli parlamentarnej oraz nieparlamentarne źródło jego kompetencji zarysowują ramy ograniczeń

³³ Република България, Конституционен съд, *решение №9*, София, 24 юли 2025 г. [Обн. ДВ, бр. 64 от 5.08.2025 г.], <https://www.constcourt.bg/bg/act-10151> [20.11.2025].

³⁴ *Служебното правителство е с ограничена компетентност*, Kapital, 12.09.1994, https://www.capital.bg/politika_i_ikonomika/1994/09/12/1753317_slujebnoto_pravitelstvo_e_s_ogranichena_kompetentnost/ [20.11.2025].

³⁵ *Ето какви са правомощията на служебното правителство*, Trud, 11.05.2021, <https://trud.bg/a/articles/kakvi-sa-pravomoshiaata-na-sluzebnoto-pravitelstvo> [20.11.2025].

rządu tymczasowego³⁶. Innymi słowy, kompetencje są ograniczone przez fakt, że to parlament dostarcza wstępnego poparcia dla takich czy innych działań rządu, natomiast gdy władzę sprawuje rząd tymczasowy, w większości czasu parlament jest rozwiązany³⁷. Stąd już w 1994 r. Plamen Bogoev zwracał uwagę, że aby zapobiec nadużyciom związanym z instytucją rządu tymczasowego, konstytucja wprowadziła następujące zabezpieczenia. Po pierwsze, prezydent może rozwiązać parlament tylko w sytuacji, gdy zostaną wykorzystane wszystkie możliwości wyłonienia rządu przez parlament³⁸. Po drugie konstytucja wprowadziła obowiązek, aby wraz z aktem rozwiązującym parlament i powołującym rząd tymczasowy został wyznaczony termin wyborów parlamentarnych, co ustanawia granice sprawowania władzy przez rząd tymczasowy. Ponadto prezydent nie może rozwiązać parlamentu w ciągu ostatnich trzech miesięcy swojej kadencji³⁹.

Jednakże w trakcie kryzysu politycznego wspomniane zabezpieczenia okazały się niewystarczające właśnie dlatego, że przede wszystkim ugrupowania parlamentarne nie były w stanie wyłonić większości zdolnej do utworzenia rządu, a kolejne wybory parlamentarne potwierdzały głębokie podziały między partiami *status quo* a reformatorami. Skutkiem tego, po karuzeli trzech kolejnych misji utworzenia rządu, prezydent musiał rozpoczynać tę samą procedurę od rozwiązania parlamentu i ogłoszenia nowych wyborów. Równocześnie wyznaczał także nowy rząd

³⁶ Република България, Конституционен съд, *решение №20*, София, 23 септември 1992 г., <https://www.constcourt.bg/bg/act-1752> [20.11.2025].

³⁷ Tak było do grudnia 2023 r. Obecnie, zgodnie z nowym brzmieniem art. 99, prezydent nie ma już prawa rozwiązania parlamentu do momentu wyłonienia nowego. *Служебното...*, op. cit.

³⁸ Konstytucja Republiki Bułgarii, art. 99, ust. 1-4.

³⁹ *Служебното...*, op. cit.

tymczasowy, na czele którego stawiał tego samego premiera. Dlatego zarówno Janew, Donew, jak i Gławczew sprawowali urząd premiera rządu tymczasowego dwukrotnie, w praktyce wykraczając daleko poza założony w konstytucji okres około trzech miesięcy istnienia rządu tymczasowego. Oznaczało to, że *de facto* rządy tymczasowe sprawowały władzę przez większość czasu kryzysu politycznego, a prezydent uzyskał możliwość sterowania pracami władzy wykonawczej, która z jednej strony była logicznie uzasadniona, ale z drugiej – niezgodna z duchem bułgarskiego systemu politycznego.

Nie brakowało ponadto głosów, że jest to rząd, który nie tylko może, ale wręcz musi podejmować decyzje polityczne, również wywołujące długoterminowe skutki⁴⁰, tak jak w przypadku podpisania niezwykle niekorzystnego dla Bułgarii kontraktu z turecką firmą energetyczną Botaş. Co więcej, podczas kryzysu stało się jasne, że z czasem prezydent coraz częściej wybierał członków rządu, w tym premiera, kierując się własnym interesem politycznym, co utworzyło kolejną płaszczyznę konfrontacji.

3.3. Prezydent a polityka zagraniczna w trakcie kryzysu

Wzrost pozycji prezydenta podczas kryzysu politycznego w sposób bezpośredni wpłynął na kształt bułgarskiej polityki zagranicznej, bowiem Rumen Radew uzyskał możliwość nominowania ministrów podzielających jego poglądy polityczne. Chociaż prezydent Bułgarii wybierany jest w wyborach powszechnych i posiada legitymację demokratyczną, jego rolą jest uosabianie jedności i reprezentacja narodu⁴¹, a nie prowadzenie polityki zagranicznej.

⁴⁰ *Емо какѹ...*, op. cit.

⁴¹ Konstytucja Republiki Bułgarii, art. 92.

Mimo to prezydent wielokrotnie artykułował swoje poglądy w kwestiach międzynarodowych, zajmując pozycję koncyliacyjną wobec Moskwy. Oficjalne stanowisko Bułgarii w sprawie rosyjskiej aneksji Krymu i wojny w Donbasie wyrażało jednoznaczne poparcie dla suwerenności i terytorialnej integralności państwa oraz potępienie rosyjskiej agresji. Tymczasem prezydent Radew, nawet jeżeli uznawał formalną przynależność Krymu do Ukrainy, zajmował „realistyczną” pozycję, jeszcze w 2016 r. wskazując, że nad Krymem powiewa rosyjska flaga, czy też namawiając do zniesienia unijnych sankcji przeciwko Rosji, nałożonych z powodu aneksji, kwestionując ich skuteczność⁴². Podczas debaty w przeddzień drugiej tury wyborów prezydenckich w listopadzie 2021 r. Radew stwierdził, że Krym jest rosyjski, co wywołało oburzenie również amerykańskich władz. Zmusiło to administrację Radewa – następnego dnia po wygranych wyborach – do składania wyjaśnień, że o ile zgodnie z prawem międzynarodowym Krym należy do Ukrainy, o tyle faktycznie to Rosja sprawuje nad nim kontrolę i ta sytuacja nie może być rozwiązana siłą. Radew również konsekwentnie wzywał do wzmocnienia zaufania i dialogu w celu poszukiwania pokojowego rozwiązania konfliktu⁴³.

Wobec niemożności utworzenia rządu po wyborach parlamentarnych z 4 kwietnia 2021 r. prezydent Radew mianował premierem Stefana Janewa, który pozostał na tym stanowisku także po lipcowych wyborach, których wyniki również nie doprowadziły do powstania rządu. Dopiero

⁴² И. Бегров, *Как четири думи на Радев за Крим вкараха България в международна буря*, Свободна Европа, 23.11.2021, <https://www.svobodnaevropa.bg/a/31572969.html> [20.11.2025].

⁴³ Румен Радев изясни позицията си за Крим, Deutsche Welle, 22.11.2021, <https://www.dw.com/bg/румен-радев-изясни-позицията-си-за-крим/a-59901815> [20.11.2025].

po wyborach parlamentarnych z 14 listopada 2021 r. udało się utworzyć koalicję złożoną z KZ-DB, BSP oraz JTN, w której ministrem obrony został ustępujący premier Stefan Janew.

W grudniu 2021 r., pomimo zgromadzenia przez Rosję znaczących sił przy granicy z Ukrainą, Janew jako minister obrony kwestionował konieczność rozmieszczenia dodatkowych sił na terytorium Bułgarii, argumentując, że może to prowadzić do niepotrzebnego wzrostu napięcia. Jego słowa zostały powielone przez Ambasadę Federacji Rosyjskiej w Sofii. Gdy pod koniec stycznia 2022 r. była już mowa o rozlokowaniu sił natowskich, Janew nalegał, by ta grupa składała się z bułgarskich żołnierzy pod bułgarskim dowództwem, bądź sugerował zaprzestanie czytania zagranicznej prasy. Nie było zatem przypadkiem, że w pierwszych dniach rosyjskiej pełnoskalowej agresji na Ukrainę Janew odmawiał używania słowa wojna i opisywał rosyjskie działania jako „interwencję”⁴⁴. 28 lutego premier Kiril Petkow zażądał dymisji Janewa, argumentując, że nikt nie ma prawa uprawiać własnej polityki zagranicznej. Z kolei prezydent Radew określił zmianę ministra obrony w trakcie kryzysu wojskowego jako ryzyko, które spada na barki rządu⁴⁵.

Postawa Stefana Janewa, generała bułgarskiej armii, który wcześniej był dyrektorem Departamentu Polityki Bezpieczeństwa i Obrony, a następnie Departamentu Polityki Obronnej w Ministerstwie Obrony, jak również attaché wojskowym w bułgarskiej ambasadzie w Waszyngtonie,

⁴⁴ Н. Лавчиев, Б. Митов, „Ужасно неадекватно”. Защо името на Стефан Янев вече върви заедно с думата „оставка”, Свободна Европа, 28.02.2022, <https://www.svobodnaevropa.bg/a/31726604.html> [20.11.2025].

⁴⁵ „Никой министър няма право на собствена външна политика”. Петков поиска оставката на Стефан Янев, Свободна Европа, 28.02.2022, <https://www.svobodnaevropa.bg/a/31727774.html> [20.11.2025].

wskazuje na odmienne – czy wręcz rozbieżne – poglądy bułgarskich elit politycznych co do strategicznych kierunków państwa. Jak się z czasem okazało, postawa Janewa nie była wyjątkiem, lecz regułą wśród najbliższego otoczenia prezydenta Radewa.

4. Priorytetowe zagadnienia bułgarskiej polityki zagranicznej podczas kryzysu politycznego

4.1. Botaş

Strategiczne położenie Bułgarii na styku Azji i Europy oraz Morza Czarnego i Śródziemnego sprawia, że jest ona naturalnym partnerem w różnego rodzaju projektach budowy infrastruktury dostarczającej surowce naturalne zarówno do Europy, jak i dla regionu. Jak już była mowa wcześniej, Bułgaria stanowiła kluczowy element rosyjskiej strategii ominięcia Europy Środkowej, a w szczególności Ukrainy, i uzależnienia Europy od rosyjskiego surowca, realizowanej w ramach projektów Nord oraz South Stream. Wstrzymanie budowy South Stream w Bułgarii ze względu na naruszenie zasad unijnego trzeciego pakietu energetycznego zmusiło Rosję do poszukiwania alternatywnej formuły zrealizowania tego celu.

W praktyce rosyjska strategia zmieniła się w tym sensie, że budowę wielkiego projektu infrastrukturalnego podzielono – w ramach kolejnych etapów – na osobne inwestycje. W pierwszej kolejności zbudowano Turecki Potok (Turkish

Stream), a następnie z pomocą trzeciego rządu Borisowa w ekspresowym tempie niecałych dwóch lat powstał bułgarski odcinek, nazywany Bałkańskim Potokiem, który oddano do użytku na początku 2021 r. Do zakończenia inwestycji konieczne było również zagwarantowanie odpowiedniej przepustowości oraz obsługi gazu płynącego przez terytorium Bułgarii. Jednak niestabilna sytuacja polityczna oraz dojście do władzy ugrupowań reformatorskich, krytycznie nastawionych wobec Rosji, wymagały cierpliwości ze strony Rosji.

W styczniu 2023 r. rząd tymczasowy Gyłyba Donewa doprowadził do podpisania przez Bułgargas porozumienia o zapewnieniu przepustowości na potrzeby transportu oraz regazyfikacji gazu skroplonego w terminalach z turecką firmą Botaş⁴⁶. Nadzwyczaj niekorzystna dla Bułgarii umowa sankcjonowała nieprzejrzystą formułę pochodzenia gazu. Ponadto bułgarskie media konsekwentnie wskazują na wynikający z umowy z Botaş obowiązek uiszczania dziennej opłaty w wysokości 1 mln lewów (ok. 500 tys. euro) przez trzynaście lat, niezależnie od korzystania z dostaw od tureckiej firmy. Ówczesny minister energetyki Rosen Hristow argumentował, że w obliczu przerwania dostaw z Rosji podpisanie umowy z Botaş było jedyną szansą na uratowanie kraju przed kryzysem energetycznym, ponieważ Bułgaria do rozładowania gazu z tankowców potrzebowała terminali, które posiada Turcja⁴⁷. Na skutek podpisanej umowy Bułgargas znalazł się w niezwykle trudnej sytuacji finansowej, co może wskazywać na próbę doprowadzenia

⁴⁶ S. Domaradzki, *Rosyjskie wpływy w Bułgarii po pełnoskalowej agresji Federacji Rosyjskiej na Ukrainę. Polityka, gospodarka, społeczeństwo*, Prace Instytutu Europy Środkowej, nr 11/2024, s. 47-51.

⁴⁷ Р. Христов: "Боташ" спаси България от енергийна криза, news.bg, 16.05.2025, <https://news.bg/energy/rosen-hristov-botash-spasi-balgariya-ot-energiyna-kriza.html> [20.11.2025].

bułgarskiej firmy do bankructwa i/lub przejęcia części jej aktywów przez podmioty związane z Rosją.

Na drodze do realizacji tego planu chwilowo stanęły nałożone przez Stany Zjednoczone sankcje z października 2025 r.⁴⁸, skierowane przeciwko rosyjskim firmom energetycznym i ich podmiotom zależnym, również na Bałkanach. Jednakże biorąc pod uwagę trwające rozmowy pokojowe dotyczące wojny w Ukrainie oraz informacje o amerykańsko-rosyjskich rozmowach w sprawie wspólnych przedsięwzięć gospodarczych, podpisanie porozumienia pokojowego lub zawieszenie broni w Ukrainie szybko wyeliminuje przeszkodę w postaci amerykańskich sankcji. Istnieje również prawdopodobieństwo, że przedłużająca się wojna w Ukrainie doprowadzi między innymi do znaczącej lub całkowitej utraty przez Rosję aktywów energetycznych i wpływów w Europie.

4.2. Kwestia Macedonii Północnej i „francuska propozycja”

Po dwóch latach obowiązywania Umowy o przyjaźni, dobrym sąsiedztwie i współpracy między Republiką Bułgarii i Republiką Macedonii, 9 października 2019 r. rząd Boriowa przyjął stanowisko ramowe w sprawie rozszerzenia UE oraz procesu stabilizacji i stowarzyszenia dla Republiki Macedonii Północnej oraz Albanii. W swoim stanowisku bułgarski rząd, deklarując poparcie dla pozytywnej rekomendacji Komisji Europejskiej do rozpoczęcia negocjacji z Macedonią Północną i Albanią, stwierdził, że integracji

⁴⁸ I. Wiśniewska, F. Rudnik, *Pierwsze sankcje Trumpa, 19. pakiet sankcyjny UE: Zachód zwiększa presję na Rosję*, Analizy OSW, 24.10.2025, <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2025-10-24/pierwsze-sankcje-trump-19-pakiet-sankcyjny-ue-zachod-zwieksza-presje> [20.11.2025].

Macedonii Północnej z Unią Europejskiej nie może towarzyszyć „europejska legitymizacja państwowo sponzorowanej ideologii opartej na antybułgarskiej podstawie. Ponowne napisanie historii części bułgarskiego narodu po 1944 r. stanowi jeden z filarów antybułgarskiej ideologicznej konstrukcji jugosłowiańskiego totalitaryzmu”⁴⁹.

W stanowisku uzależniono bułgarskie poparcie dla rozpoczęcia negocjacji Macedonii Północnej z Unią Europejską od „realnego postępu w realizacji litery i ducha Umowy o przyjaźni, dobrym sąsiedztwie i współpracy”⁵⁰. W dokumencie wymieniono listę konkretnych kroków, których zrealizowanie z perspektywy bułgarskich władz jest niezbędne do rozpoznania widocznych postępów w stosunkach dwustronnych. Wśród nich było porzucenie dążeń do uznania istnienia mniejszości macedońskiej w Bułgarii; wystosowanie jednostronnej deklaracji, jednoznacznie rozdzielającej Republikę Macedonii Północnej od geograficznego obszaru północnej części Macedonii, który leży również w Bułgarii; ponadto szereg kwestii dotyczących historii, a także oczekiwań związanych z postępowaniem w pracy Wspólnej Multidyscyplinarnej Komisji Ekspertckiej w sprawach Historycznych i Edukacyjnych (dalej również: wspólnej komisji lub komisji historycznej). Stanowisko zawiera też wyraźne wskazówki, jakie elementy uwzględniające bułgarskie interesy muszą być ujęte w ramach drugiej Konferencji Międzyrządowej oraz w kontekście negocjacji kolejnych rozdziałów. Biorąc pod uwagę treść stanowiska, można dojść do wniosku, że stosunki bułgarsko-macedońskie w okresie 2017-2019 były na tyle zniechęcające, że nową strategią władz w Sofii stało się wkomponowanie żądania postępu w relacjach dwustronnych w kontekst

⁴⁹ *Рамкова...*, op. cit.

⁵⁰ *Ibidem*.

relacji unijnych. Następnego dnia również bułgarski parlament przyjął deklarację, która w dużej mierze powieliła przedstawione przez rząd argumenty⁵¹.

Rok później, nakładając weto na rozpoczęcie negocjacji Macedonii Północnej z Unią Europejską, minister spraw zagranicznych Ekaterina Zaharieva argumentowała, że Bułgaria nalegała, aby ramy negocjacyjne zawierały trzy główne warunki, które jednak nie zostały uwzględnione. Mianowicie chodziło o przestrzeganie formuły językowej z 1999 r., przygotowanie mapy drogowej dla porozumienia z 2017 r. i jednoznaczny tekst o porzuceniu roszczeń dotyczących mniejszości macedońskiej w Bułgarii⁵².

Bułgarskie weto nie spotkało się ze zrozumieniem wśród unijnych partnerów, tym bardziej że podczas bułgarskiego przewodnictwa w Radzie UE w 2018 r. Sofia jako swój priorytet przedstawiała rozszerzenie UE o Bałkany Zachodnie. Nie udało jej się jednak wprowadzić swoich żądań do unijnych ram negocjacyjnych z Macedonią Północną, a niektóre unijne kraje wręcz podjęły się obrony Macedonii Północnej przed bułgarskimi roszczeniami. W Sofii odebrano to jako izolację w Unii Europejskiej. Doszło również do widocznego pogorszenia stosunków bułgarsko-macedońskich⁵³.

⁵¹ Декларация на четиридесет и четвъртото Народно събрание на Република България във връзка с разширяването на Европейския съюз и Процеса на стабилизиране и асоцииране на Република Северна Македония и Република Албания, Народно Събрание на Република България, 10.10.2019, Държавен вестник, брой 81, <https://parliament.bg/bg/declarations/ID/157188> [20.11.2025].

⁵² Н. Лалов, *София наложи вето: Скопие да спре антибулгарската кампания*, Mediapool, 17.11.2020, <https://www.mediapool.bg/sofiya-nalozhi-ve-to-skopie-da-spre-antibalgarskata-kampaniya-news314583.html> [20.11.2025].

⁵³ Н. Лалов, *10 неудобни въпроса около българското вето срещу Северна Македония*, Mediapool, 24.11.2020, <https://www.mediapool.bg/10-neudobni-vaprosa-okolo-balgarskoto-veto-sreshtu-severna-makedoniya-news314865.html> [20.11.2025].

W związku z tym w 2021 r., w początkowej fazie kryzysu politycznego w Bułgarii, prezydent Rumen Radew wraz z dwoma kolejnymi rządami tymczasowymi Stefana Janewa (maj-grudzień 2021) przejęli inicjatywę w kształtowaniu polityki wobec Macedonii Północnej. Właśnie środowisko prezydenta zaczęło artykułować kwestię konieczności ochrony praw osób o bułgarskiej tożsamości w Macedonii Północnej. Tymczasowy minister spraw zagranicznych Swetłan Stoew przedstawił pakiet oczekiwań wobec macedońskich władz⁵⁴.

Na szczycie Unii Europejskiej i Bałkanów Zachodnich w słoweńskim Brdo zostały zaprezentowane nowe ramy bułgarskich warunków wycofania weta, znane jako plan 5+1⁵⁵. Po pierwsze, było to oczekiwanie jednostronnej deklaracji ze strony Macedonii Północnej, wyjaśniającej znaczenie i używanie nazwy Macedonia Północna. Po drugie, przewyższenie mowy nienawiści wobec Bułgarii i Bułgarów. Po trzecie, kontynuowanie pracy tzw. komisji historycznej. Po czwarte, rehabilitacja ofiar komunizmu z powodu bułgarskiej tożsamości, z czasów gdy Macedonia była częścią Jugosławii. Po piąte, niemieszanie się w sprawy wewnętrzne drugiego państwa. Ponadto jako wymóg stawiano wpisanie Bułgarów w poczet mniejszości wymienionych w macedońskiej konstytucji. Plan zawierał

⁵⁴ A. Петров, П. Карабев, *Вето, условия 4+1, идея за излизане от ситуацията: Всичко важно за спора със Северна Македония*, Дневник, 17.06.2022, https://www.dnevnik.bg/sviat/2022/06/17/4357356_veto_usloviia_41_idea_zh_izlizane_ot_situaciata/ [20.11.2025].

⁵⁵ A. Петров, *Новият подход на София към Скопие е път в "правилна посока", но с опасни завои*, Дневник, 13.11.2021, https://www.dnevnik.bg/sviat/2021/11/13/4278950_bulgarskiiat_ugul_v_spora_sus_skopie_e_put_v_pravilna/ [20.11.2025].

krótkoterminowe kroki, które miały doprowadzić do postępu w relacjach i zniesienia weta⁵⁶.

W międzyczasie, 14 listopada doszło do kolejnych, trzecich wyborów parlamentarnych w 2021 r., po których zarysowała się możliwość utworzenia rządu. Cztery partie – KZ, DB, JTN oraz BSP – prowadziły rozmowy, które zakończyły się podpisaniem porozumienia koalicyjnego. W aneksach do porozumienia sporo miejsca poświęcono stosunkom z Macedonią Północną. Natomiast w aneksie nr 18, odnoszącym się do polityki zagranicznej, jako pierwszy priorytet wskazano rozszerzenie UE o Bałkany Zachodnie. W temacie współpracy regionalnej nawiązano do kwestii sfinansowania korytarza transportowego nr 8, prowadzącego z albańskiego Durrës do bułgarskiego Burgas przez Macedonię Północną – inwestycji, na której szczególnie zależy Stanom Zjednoczonym oraz NATO. W kontekście stosunków dwustronnych, Macedonii Północnej poświęcono najwięcej uwagi. Dokument zakładał „zachowanie spójnej pozycji Bułgarii wobec Macedonii Północnej oraz dążenie do nadbudowania [tych relacji – SD] w konstruktywnym duchu”⁵⁷.

Koalicjanci zgodzili się co do konieczności aktywizacji pracy komisji dwustronnych, przewidzianych w umowie o dobrym sąsiedztwie, za sprawą miesięcznych spotkań, a także na utworzenie komisji biznesowej, w skład której wchodzić mieli przedsiębiorcy z obu stron. Zakładano intensyfikację współpracy w dziedzinie transportu, która miała obejmować bezpośrednie połączenie lotnicze

⁵⁶ Po złożeniu przez macedońskie władze jednostronnej deklaracji dotyczącej nazwy Macedonia Północna w styczniu 2022 r. plan zaczęto nazywać 4+1. A. Пемров, П. Карабев, op. cit.

⁵⁷ *Списък приложения*, s. 103-104, https://promeni.bg/wp-content/uploads/2021/12/2.-koalicionno-sporazumenie_prilozheniya-1-do-18_v.1.3_final_formating.pdf [20.11.2025].

Sofia – Skopje, korytarz nr 8, wsparcie finansowe dla trasy kolejowej łączącej Bułgarię i Macedonię Północną, a także rozwój relacji w dziedzinie nauki i kultury przez wspólny kalendarz kulturalny oraz wspólne konferencje naukowe. Kolejnym punktem była kontynuacja pracy wspólnej komisji interdyscyplinarnej. Bułgaria oczekiwała od macedońskich władz zagwarantowania trwałej ochrony przed dyskryminacją i równych praw macedońskich obywateli o bułgarskiej tożsamości jako nieodłącznej części wartości europejskich. Oczekiwano ponadto wymiany archiwów z okresu 1944-1991 w celu rehabilitacji ofiar represji oraz aktywizacji dyplomacji publicznej, a także podtrzymania konsensusu wokół bułgarskiej polityki zagranicznej i pomocy bułgarskiego potencjału technicznego we wsparciu dla integracji Macedonii Północnej.

Porozumienie koalicyjne zarysowywało ramy koncepcji, która przenosiła ciężar w stosunkach dwustronnych z kwestii historycznych na intensyfikację relacji w pozostałych dziedzinach współpracy, co stanie się znakiem rozpoznawczym podejścia rządu Kiriła Petkowa do Macedonii Północnej. Jednocześnie żądanie równych praw Bułgarów w Macedonii Północnej weszło do katalogu żądań wobec Skopje.

Polityczne priorytety koalicjantów były ponownie dyskutowane 10 stycznia 2022 r. na zwołanej u prezydenta Radzie Konsultacyjnej Bezpieczeństwa Narodowego (RKBN)⁵⁸ w sprawie Macedonii Północnej, na której przygotowano siedem propozycji dla władz ustawodawczych i wykonawczych w kwestii stosunków ze Skopje. Przypomniano obowiązek Rady Ministrów dotyczący wykonywania umowy

⁵⁸ Ciało doradcze przygotowujące rekomendacje i stanowiska. W Radzie zasiadają prezydent, premier, ministrowie niektórych resortów, przedstawiciele grup parlamentarnych, a także kierownicy służb.

o przyjaźni z 2017 r., a także stanowiska ramowego i deklaracji parlamentu z 2019 r. Warunkiem zgody na początek negocjacji członkowskich Macedonii Północnej z UE miały być realne wyniki, a nie możliwe terminy. Władza wykonawcza miała nadzorować stan wykonania postanowień umowy o przyjaźni i dobrym sąsiedztwie, jak również przygotować plan prowadzący do widocznego postępu w relacjach z Macedonią Północną. Zachęcono do utworzenia grup roboczych w celu aktywizacji stosunków dwustronnych, przyspieszenia prac nad korytarzem nr 8 oraz utworzenia grup przyjaźni między parlamentami obu krajów⁵⁹.

Prezydent Rumen Radew podkreślił, że bułgarskie stanowisko pozostaje niezmiennie, ze szczególnym uwzględnieniem praw Bułgarów w Macedonii Północnej. Akcentował dyskryminację występującą od dziesięcioleci oraz publiczne ataki na Bułgarów w Macedonii Północnej. Według Radewa Bułgaria domaga się pełnego równouprawnienia macedońskich Bułgarów z pozostałymi narodami w Republice Macedonii Północnej, wymienionymi w konstytucji tego państwa. Prezydent podkreślił przy tym, że prawa ludzi utożsamiających się jako Bułgarzy nie mogą być przedmiotem żadnych negocjacji⁶⁰. Z kolei premier Kirił Petkow uznał relacje ze Skopje za priorytet, wytyczył sześciomiesięczny okres dla normalizacji stosunków i wskazał na konieczność wzmocnienia współpracy w dziedzinie gospodarki i infrastruktury⁶¹.

Tymczasem od stycznia 2022 r. premierem Macedonii Północnej został Dimitar Kowačevski, który kontynuował linię szukania porozumienia z Bułgarią. 18 stycznia, dzień

⁵⁹ *България ще иска "реални резултати", за да се откаже от вето на върху преговорите на Скопие с ЕС, Свободна Европа*, 10.01.2022, <https://www.svobodnaevropa.bg/a/31647888.html> [20.11.2025].

⁶⁰ Ibidem.

⁶¹ Ibidem.

po wyborze nowego macedońskiego premiera, do Skopje przyleciał bułgarski premier z okazji obchodów 30-lecia uznania niepodległego państwa macedońskiego przez Bułgarię. W tym układzie stosunki bułgarsko-macedońskie nabrały nowej dynamiki, opartej na przesunięciu środka ciężkości z kwestii historycznych na zdynamizowanie stosunków dwustronnych. Niektóre z pomysłów, jak chociażby bezpośrednie połączenie lotnicze między stolicami, okazały się ekonomicznie nieopłacalne, ale klimat wokół wzajemnych relacji uległ zasadniczej poprawie, co przełożyło się na wysiłki zmierzające do zniesienia bułgarskiego weta.

Sześciomiesięczny okres na normalizację stosunków ze Skopje pokrywał się z francuskim przewodnictwem w Radzie UE. W tym czasie podjęto widoczne wysiłki na rzecz zbliżenia przez utworzenie i uruchomienie wspólnych grup na szczepku ministerialnym, które spotykały się cyklicznie. Równolegle zaczęły toczyć się rozmowy na rzecz znalezienia rozwiązania dla kwestii bułgarskiego weta. Później, w momencie eskalacji politycznej i upadku rządu Petkowa, minister spraw zagranicznych Teodora Genczowska będzie twierdziła, że to właśnie premier Petkow już w lutym 2022 r. obiecał komisarzowi ds. rozszerzenia Olivérowi Várhelyiemu rozwiązanie kwestii weta⁶². Premier natomiast konsekwentnie wskazywał, że w swoich działaniach trzyma się stanowiska ramowego, deklaracji parlamentu oraz zaleceń Rady Konsultacyjnej Bezpieczeństwa Narodowego⁶³.

⁶² *Франция внася предложение в българското НС за падане на вето за Македония*, dir.bg, 16.06.2022, <https://dnes.dir.bg/politika/frantsiya-v-na-sya-predlozhenie-v-balgarskoto-ns-za-padane-na-vetoto-za-makedoniya> [20.11.2025].

⁶³ *Н. Лавчиев, Д. Велева, Е. Симеонова, Защо "Има такъв народ" напуска коалицията, Свободна Европа*, 9.06.2022, <https://www.svobodnaevropa.bg/a/31889606.html> [20.11.2025].

Pod koniec maja 2022 r. premier Petkow wezwał Rumena Radewa do zwołania kolejnej Rady Konsultacyjnej Bezpieczeństwa Narodowego, na której poruszono kwestię zniesienia bułgarskiego weta. Równocześnie Rada Ministrów postanowiła, że to parlament podejmie ostateczną decyzję. Ten ruch polityczny premiera, niewynikający z regulacji konstytucyjnych, z jednej strony zwiększał legitymację polityczną zniesienia weta, a z drugiej zdejmował odpowiedzialność za decyzję w tej sprawie z Rady Ministrów⁶⁴.

Perspektywa zniesienia weta stała się powodem wycofania JTN z koalicji rządowej. Jej lider Sławi Trifonow patetycznie twierdził, że czyni to „DLA MACEDONII”. Natychmiast pojawiły się przy tym oskarżenia pod adresem Kiriła Petkova i KZ o zdradę narodową. Jednak w tle tej nacjonalistycznej narracji pozostawała walka o obsadzanie stanowisk w instytucjach publicznych oraz fakt, że pomimo dążeń partii reformatorskich do przecięcia mechanizmów wyprowadzania środków z budżetu do firm powiązanych z GERB oraz DPS, minister infrastruktury Grozdan Karadzow z JTN naciskał na miliardowe wypłaty dla nich. Decyzja Trifonowa doprowadziła do rozłamu w JTN, z którego wystąpiło sześciu posłów. Nie byli oni jednak wystarczającą siłą, aby utrzymać poparcie dla rządu⁶⁵.

20 czerwca ugrupowanie GERB złożyło wotum nieufności, a w parlamencie doszło do zmiany układu sił. 22 czerwca głosami partii GERB, DPS, JTN oraz Odrodzenie doszło

⁶⁴ О. Георгиев, В. Господинова, *Въпросът с вето срещу Северна Македония блокира държавата*, Канитал, 22.06.2022, https://www.capital.bg/politika_i_ikonomika/bulgaria/2022/06/22/4361050_vuprosut_s_vetoto_sreshtu_severna_makedoniia_blokira/ [20.11.2025].

⁶⁵ ГЕРБ, ДПС, ИТН и „Възраждане“ свалиха правителството. Кирил Петков обеща „България без задкулисие“, Свободна Европа, 22.06.2022, <https://www.svobodnaevropa.bg/a/31910402.html> [20.11.2025].

do obalenia rządu Petkowa, co premier podsumował jako obalenie jego rządu przez Bojko Borisowa, Deljana Peewskiego, Sławiego Trifonowa i rosyjską ambasadorkę Eleonorę Mitrofanową⁶⁶. Dwa dni później bułgarski parlament głosami GERB, DPS, KZ oraz DB przyjął decyzję, że Bułgaria będzie wspierać wszelkie kroki na drodze integracji Macedonii Północnej z Unią Europejską, przy doprecyzowaniu ram negocjacyjnych tak, aby zagwarantować wpisanie Bułgarów do konstytucji macedońskiej „tam, gdzie wymienione są inne narody i na równych prawach z nimi”⁶⁷. W ten sposób „francuska propozycja” w praktyce wkomponowała bułgarskie żądanie zmian konstytucyjnych do ram negocjacyjnych UE z Macedonią Północną, co stało się warunkiem zniesienia weta. Jednocześnie był to oficjalny powód upadku rządu Petkowa. Prezydent mianował kolejny rząd tymczasowy, tym razem z premierem Gyłybem Donewem na czele, a Bułgaria powróciła do karuzeli kolejnych wyborów.

Kazus zniesienia bułgarskiego weta pokazał, że obóz prozachodni w bułgarskiej polityce składa się z dwóch części. Z jednej strony były to największe partie *status quo*, utożsamiane z politycznymi patologiami w bułgarskiej polityce, a z drugiej strony ugrupowania reformatorskie, dążące do zmiany tego modelu. Gdy tylko za sprawą zniesienia weta pojawiła się możliwość odsunięcia reformatörów od władzy, Borisow i Peewski wykorzystali okazję, nawet jeżeli w samej sprawie zniesienia weta głosowali razem z partiami reformatorskimi. Z powodu głosowania za zniesieniem weta Borisow będzie sobie przypisywał

⁶⁶ Ibidem.

⁶⁷ България одобри френското предложение за Северна Македония, Deutsche Welle, 24.06.2022, <https://www.dw.com/bg/ историческо-решение-българия-одобри-френското-предложение-за-северна-македония/a-62249429> [20.11.2025].

zasługi związane z jego zniesieniem, chociaż to właśnie za jego ostatniego rządu to weto nałożono. Podobną manipulację faktami ze strony Borisowa można dostrzec również w innych kwestiach międzynarodowych, jak chociażby w sprawie dążenia do członkostwa w strefach Schengen i euro, o czym będzie jeszcze mowa niżej.

Drugim ważnym aspektem w kontekście bułgarskiego weta była ewolucja stanowiska Bułgarii. Pomimo konsekwentnego podkreślania stałości bułgarskiej pozycji, przeszła ona zasadniczą metamorfozę od nałożenia weta w 2020 r. z powodu długiej listy trudności w stosunkach dwustronnych do żądania wpisania Bułgarów do preambuły macedońskiej konstytucji w lecie 2021 r. Należy przy tym pamiętać, że pozostałe kwestie nie zniknęły z agendy stosunków bułgarsko-macedońskich, ale zostały przyćmione przez oczekiwanie na wpisanie Bułgarów w poczet mniejszości.

„Francuska propozycja” i zniesienie weta to sukces bułgarskiej polityki w tym sensie, że udało się wkomponować niektóre bułgarskie żądania w unijne ramy negocjacyjne oraz odsunąć naciski unijnych partnerów w sprawie zniesienia weta. Nie rozwiązało to natomiast problemów w stosunkach dwustronnych. W Macedonii Północnej opozycyjna partia WMRO-DPMNE dostrzegła w antybułgarskiej retoryce drogę do powrotu do władzy, czego kulminacją była zdecydowana wygrana ugrupowania w wyborach prezydenckich i parlamentarnych w 2024 r. oraz samorządowych w 2025. Wraz z odsunięciem od władzy partii reformatorskich w Bułgarii oraz SDSM w Macedonii Północnej, dyskurs publiczny zdominowały narracje nacjonalistyczne, a stosunki dwustronne są dziś oparte na braku zaufania i cyklicznych aktach wrogości.

W kontekście wpływu kryzysu politycznego na kwestię bułgarskiego weta wobec Macedonii Północnej można

postawić tezę, że zniesienie było możliwe dopiero w momencie dojścia do władzy partii reformatorskich oraz ich determinacji w dążeniu do znalezienia rozwiązania. Polityka prezydenta Radewa pozostawała niekoncyliacyjna. Jednakże wobec niezrozumienia bułgarskich argumentów przez unijnych partnerów Radew musiał zmodyfikować swoje stanowisko, stawiając jako priorytet kwestię wpisania Bułgarów w poczet mniejszości w macedońskiej konstytucji. Nie bez znaczenia był fakt, że pozycja Radewa wobec rządu posiadającego legitymację demokratyczną w kwestii polityki zagranicznej była o wiele słabsza, co pozwoliło Petkowowi wprowadzić alternatywną perspektywę stosunków bułgarsko-macedońskich. Ostatecznie, wobec rozbieżnych interesów koalicjantów, zniesienie weta doprowadziło do upadku rządu. Uzasadniając swoją decyzję zniesieniem weta, JTN rozpoczął proces formalnego zbliżania się do partii *status quo*, natomiast dla GERB i DPS był to pierwszy dogodny moment do obalenia rządu reformatorów.

4.3. Wojna w Ukrainie

Pełnoskalowa rosyjska agresja, która rozpoczęła się 24 lutego 2022 r., stanowi do dziś największe wyzwanie dla pokoju w Europie od końca II wojny światowej. W tym czasie w Bułgarii władzę sprawował rząd Kirila Petkova, wspierany przez dwa ugrupowania reformatorskie KZ oraz DB, prorosyjskich socjalistów z BSP oraz populistyczno-nacjonalistyczny JTN. Rosyjska agresja szybko stała się kolejną płaszczyzną napięć wewnątrz koalicji, co można było dostrzec już w przeddzień inwazji, gdy w styczniu 2022 r. doszło do dymisji ministra obrony Stefana Janewa z powodu jego sprzeciwu wobec perspektywy zwiększenia sił NATO w Bułgarii, o czym była już mowa.

Odmienne postawy koalicyjnych partnerów wobec Rosji będą miały wpływ na bułgarskie stanowisko wobec wojny w Ukrainie. KZ oraz DB będą jednoznacznie potępiały rosyjską agresję i dążyły do konsekwentnego poparcia dla Ukrainy. Z kolei BSP oraz środowisko prezydenta Radewa będą sprzeciwiały się każdemu stanowisku, które mogłoby przyczynić się do osłabienia rosyjskich interesów w Bułgarii. Ich narracja koncentrowała się w pierwszej kolejności na obawie, że zwiększenie sojuszniczej obecności w Bułgarii stanowić będzie krok w kierunku pogorszenia bezpieczeństwa w regionie i niepotrzebną eskalację napięcia w basenie Morza Czarnego. Po drugie, że konfliktu między Ukrainą i Rosją nie da się rozwiązać siłą i należy koncentrować się wyłącznie na wysiłkach pokojowych, a także na konsekwentnym unikaniu kwalifikowania sytuacji w Ukrainie jako wojny. Prezydent Radew otrzymywał również wsparcie w przedstawianiu rosyjskiej narracji ze strony nacjonalistycznego Odrodzenia. Tydzień przed pełnoskalową agresją odbyło się posiedzenie RKBN, po którym zabrakło jakichkolwiek konkretów. Dlatego też, dążąc do utrzymania jedności w koalicji, Kirił Petkow unikał jednoznacznych deklaracji czy stanowczych kroków. Dopiero gdy rosyjska Duma przegłosowała propozycję uznania niezależności separatystycznych republik ludowych Donieckiej i Ługańskiej, bułgarskie MSZ potępiło działania rosyjskich władz⁶⁸.

Rozpoczęcie pełnoskalowej agresji na Ukrainę doprowadziło do wykrystalizowania się w bułgarskiej polityce postaw podmiotów politycznych wobec Rosji⁶⁹. Polityczne

⁶⁸ М. Милев, *България избра да се сними за Украйна*, Канунал, 17.02.2022, https://www.capital.bg/politika_i_ikonomika/otbrana/2022/02/17/4313097_bulgaria_predpochete_da_mulchi_za_ukraina/ [20.11.2025].

⁶⁹ S. Domaradzki, *Rosyjskie...*, op. cit., s. 89.

narracje zostały dostosowane do polaryzacji w stosunkach międzynarodowych. Pierwsze tarcia w rządzącej koalicji związane z wojną w Ukrainie pojawiły się już podczas prac nad deklaracją potępiającą agresję Federacji Rosyjskiej na Ukrainę, przyjętą 24 lutego 2022 r.⁷⁰ Partia BSP opowiedziała się przeciwko części dotyczącej wezwania do nałożenia sankcji na Rosję. Według Ireny Atanasowej z BSP, „nie poparliśmy tej części deklaracji, która domagała się natychmiastowych sankcji przeciwko Rosji, ponieważ uważamy, że po sytuacji z Półwyspem Krymskim na Rosję zostało nałożonych dużo ciężkich sankcji, które widzieliśmy, że nie przyniosły żadnego skutku; widzieliśmy, że wielkie gospodarki, w tym zza oceanu i w Europie, nadal utrzymują poważne kontakty gospodarcze z Rosją. Więc w nałożonych sankcjach jest dużo hipokryzji. Dlatego tym bardziej musimy, jako mały i zależny od surowców kraj, myśleć o własnych interesach [...]”⁷¹. W wersji końcowej deklaracji zawarto następującą formułę: „[Bułgaria] Popiera partnerów i sojuszników w UE i NATO w dyskusji na temat pakietu działań, łącznie z sankcjami, w celu deeskalacji konfliktu”⁷².

Wraz z fiaskiem planu błyskawicznego zajęcia Kijowa przez wojska rosyjskie, rozpoczął się proces konsolidacji pozycji międzynarodowych partnerów Ukrainy. Dla Bułgarii oznaczało to konieczność zajęcia stanowiska wobec wojny i zaangażowania NATO w pomoc dla Ukrainy. 19 kwietnia z trzydniową wizytą do Sofii przybył ukraiński minister

⁷⁰ Декларация във връзка с агресивните военни действия на Руската федерация срещу Украйна, Дата на приемане 24.02.2022, Държавен вестник, брой 17/2022, <https://parliament.bg/bg/declaration/ID/164057> [20.11.2025].

⁷¹ Ц. Цветанов, *Правилна ли е позицията на България за войната в Украйна?*, БНР, 8.03.2022, <https://old-news.bnr.bg/vidin/post/101612596/pravilna-li-e-poziciata-na-balgaria-za-voinata-v-ukraina> [20.11.2025].

⁷² Ibidem.

spraw zagranicznych Dmytro Kuleba, który spotkał się z ministrem spraw zagranicznych Teodorą Genczowską, premierem Kirilem Petkowem, prezydentem Rumenem Radewem i przewodniczącym parlamentu Nikołajem Minczewem oraz wystąpił w komisji spraw zagranicznych⁷³. Podczas spotkania z Kulebą bułgarski prezydent stwierdził między innymi, że „[...] ta bratobójcza wojna między dwoma braterskimi słowiańskimi narodami musi się zakończyć jak najszybciej”, co spotkało się z odpowiedzią Kuleby, że to raczej braterskość typu Kaina i Abla, a biorąc pod uwagę bestialstwa Rosjan, dziś niewiele akcentowałoby braterskość. Kuleba zauważył ponadto, że dziś naród bułgarski i ukraiński mają więcej argumentów do stawiania tezy o braterskości⁷⁴. Podczas wizyty doszło również do rozmowy telefonicznej premiera Kirila Petkova z prezydentem Wołodomyrem Zełenskim⁷⁵.

4 maja 2022 r. bułgarski parlament przegłosował upoważnienie dla rządu do udzielenia Ukrainie wsparcia wojskowo-technicznego⁷⁶. Istniały przy tym obawy, że prace nad decyzją doprowadzą do rozpadu koalicji rządowej⁷⁷. Punktem zwarcia była kwestia udzielenia pomocy wojskowej Ukrainie. W tej sprawie przewodnicząca BSP Kornelia

⁷³ *Украинският външен министър Димитро Кулеба пристигна в България*, БНТ, 19.04.2022, <https://bntnews.bg/news/ukrainskiyat-vanshen-ministar-dmitro-kuleba-pristigna-v-balgariya-1192153news.html> [20.11.2025].

⁷⁴ *“Ако с Русия сме братски народи, то е като Каин и Авел”*. Димитро Кулеба поправи Румен Радев, Свободна Европа, 20.04.2022, <https://www.svobodnaevropa.bg/a/31812412.html> [20.11.2025].

⁷⁵ *Петков: Обсъдих със Зеленски навигацията и безопасността в Черно море*, БНТ, 19.04.2022, <https://bntnews.bg/news/petkov-obsadih-sas-zelenski-navigaciyata-i-bezopasnostta-v-chno-more-1192167news.html> [20.11.2025].

⁷⁶ *Народно Събрание на Република България, Решение за предприемане на мерки във връзка с войната в Украйна*, Държавен вестник, брой 35/2022, 04.05.2022, <https://www.parliament.bg/bg/desision/ID/164134> [20.11.2025].

⁷⁷ *Парламентът реши за помощта на Украйна! Какво?*, GlasNews, 4.05.2022, <https://glasnews.bg/politika/parlamentat-reshi-pomoshtta-ukraina-kakvo-482178/> [20.11.2025].

Ninowa stała na stanowisku: „Ani jednego naboju dla Ukrainy, żadnej broni dla Ukrainy”⁷⁸.

W dniu głosowania nad decyzją do parlamentu wpłynął list od ambasadora Ukrainy w Bułgarii, w którym zarysowano ramy ukraińskich potrzeb. Ukraina oczekiwała wsparcia dla swojego członkostwa w UE, udzielenia pomocy uchodźcom przed wojną obywatelom Ukrainy, pomocy w eksporcie ukraińskiego zboża, wzrostu współpracy energetycznej, możliwości naprawy ukraińskiego sprzętu wojskowego w bułgarskich zakładach przemysłu zbrojeniowego, jak również kontynuacji pomocy humanitarnej. Pismo okazało się zbawienne dla premiera, ponieważ pozwoliło KZ zrehabilitować propozycję decyzji tak, aby usunąć wrażliwą kwestię⁷⁹. BSP podziękowała premierowi Kiriłowi Petkowowi, że uwzględnił jej postulat niewysyłania broni. Za przyjęciem decyzji opowiedziało się 200 posłów z KZ, DB, JTN i BSP oraz z będących w opozycji GERB oraz DPS. Przeciw głosowali jedynie posłowie Odrodzenia, a ich lider zażądał przedterminowych wyborów⁸⁰.

Jednakże z doniesień *Die Welt*⁸¹ o charakterze bułgarskiej pomocy w pierwszych miesiącach wojny można wyciągnąć wniosek, że politycy partii Kontynuujemy Zmianę – Kirił Petkow oraz Asen Wasilew – świadomi ograniczeń koalicyjnych, wykorzystali swoją pozycję do uruchomienia kanałów wsparcia militarnego, które za pośrednictwem państw trzecich trafiało do Kijowa, co w pewnej chwili

⁷⁸ Д. Карамболова, М. Филипова, *България ще ремонтира украинска военна техника, реши Народното събрание*, БНР, 5.04.2022, <https://old-news.bnr.bg/post/101641742/bulgaria-shte-reмонтira-ukrainska-voenna-tehnika-res-hi-narodnoto-sabranie> [20.11.2025].

⁷⁹ *Парламентът реши...*, op. cit.

⁸⁰ Д. Карамболова, М. Филипова, op. cit.

⁸¹ P. Volkmann-Schluck, *Das Land, das Heimlich die Ukraine rettete*, *Die Welt*, 20.01.2023, <https://www.welt.de/politik/ausland/plus243262783/Bulgarien-Das-Land-das-heimlich-die-Ukraine-rettete.html> [20.11.2025].

stanowiło jedną trzecią zapotrzebowania na pociski oraz około 40% zapotrzebowania ukraińskiej armii na diesel⁸². Wraz z dymisją rządu Kirila Petkova 2 sierpnia 2022 r. Bułgaria ponownie znalazła się w politycznym klinczu, który doprowadził do kolejnego rządu tymczasowego, na czele którego stanął nominowany przez prezydenta Gyłyb Donew. W rządzie znalazło się również wielu ministrów z otoczenia prezydenta oraz BSP.

Wyniki wyborów parlamentarnych, które odbyły się 2 października 2022 r., potwierdziły rywalizację między ugrupowaniami reformatorskimi KZ (53 posłów) i DB (20 posłów) a partiami *status quo* GERB (67 posłów), DPS (36 posłów) i BSP (25 posłów). Miejsca w parlamencie zdobyły również Odrodzenie (27 posłów) oraz Bułgarski Postęp (*Български възход*, BP) Stefana Janewa. Wyniki wyborów wskazywały na zdecydowaną dominację ugrupowań prozachodnich w parlamencie, które wywierały presję na rząd tymczasowy do podjęcia kolejnych działań na rzecz Ukrainy.

3 listopada 2022 r. głosami wszystkich grup parlamentarnych, za wyjątkiem BSP oraz Odrodzenia, parlament podjął decyzję o zobowiązaniu rządu do udzielenia pomocy wojskowej Ukrainie, bez uszczerbku dla zdolności obronnych Bułgarii. Przy okazji w decyzji uwzględniono również konieczność szybkiego zakończenia zależności Bułgarii od rosyjskiego sprzętu wojskowego i wsparcia, bezpośrednio przekładającego się na zdolności bojowe bułgarskich sił zbrojnych. Rząd miał w ciągu miesiąca przygotować projekt decyzji w sprawie przekazania Ukrainie pomocy wojskowej i wojskowo-technicznej, a także

⁸² *Как България тайно помогна на Украйна*, Deutsche Welle, 18.01.2023, <https://www.dw.com/bg/dostavka-na-orzia-i-gorivo-kak-blgaria-pomogna-na-ukrajna-bez-nikoj-da-razbere/a-64433061> [20.11.2025].

we współpracy z UE zaproponować pakiet wsparcia dla odbudowy gospodarki, infrastruktury i sieci energetycznych w Ukrainie. Miał również zadeklarować bułgarski wkład w unijną misję wsparcia dla Ukrainy (EUMAM), a także wesprzeć pozew Ukrainy przeciwko Rosji w Europejskim Trybunale Praw Człowieka, wystąpić po stronie Ukrainy w sprawie przeciwko Rosji w Międzynarodowym Trybunale Sprawiedliwości oraz wesprzeć wysiłki na rzecz zbadania i dokumentacji zbrodni wojennych popełnionych przez armię rosyjską na terytorium Ukrainy⁸³. 16 grudnia parlament ratyfikował Porozumienie między Ministerstwem Obrony Republiki Bułgarii i Ministerstwem Obrony Ukrainy w sprawie przekazania uzbrojenia, techniki i amunicji⁸⁴.

Perspektywa udzielenia przez Bułgarię pomocy wojskowej Ukrainie zmobilizowała BSP i Odrodzenie. Kornelia Ninowa oskarżyła prezydenta, że swoją postawą ryzykuje wciągnięcie Bułgarii w wojnę. Po tym, jak prezydent odmówił jednak nałożenia weta, posłowie z obu partii złożyli skargę do Trybunału Konstytucyjnego na decyzję parlamentu dotyczącą udzielenia pomocy wojskowej Ukrainie⁸⁵,

⁸³ З. Зехирова, *Какво точно реши парламентът за военна помощ за Украйна [тълен текст]*, Дневник, 3.11.2022, https://www.dnevnik.bg/politika/2022/11/03/4411355_kakvo_tochno_reshi_parlamentut_zh_voenna_posht_mosht_zh/ [20.11.2025].

⁸⁴ *Споразумение между Министерството на отбраната на Република България и Министерството на отбраната на Украйна относно безвъзмездно предоставяне на въоръжение, техника и боеприпаси* [Ратифицирано със закон, приет от 48-ото Народно събрание на 16 декември 2022 г. – ДВ, бр. 102 от 2022 г. В сила от датата на обнародването – 23 декември 2022 г.], Държавен вестник, брой 4 от 13.1, <https://www.ciela.net/svobodna-zona-darjaven-vestnik/document/2137230461/issue/6892/porazumenie-mezhdu-ministerstvoto-na-otbrana-na-republika-balgariya-i-ministerstvoto-na-otbrana-na-ukrayna-otnosno-bezvazmezno-predostavyane-na-voorazhenie-tehnika-i-boeprisasi-ratiftitsirano-sas-zakon-priet-ot-48-oto-narodno-sabranie-na-16-dekemvri-20112025>.

⁸⁵ БСП и "Възраждане" събраха подписите – сезират КС за военната помощ за Украйна, actualno.com, 23.12.2022, <https://www.actualno.com/po>

którą Trybunał oddalił w marcu 2023 r.⁸⁶ Tymczasem kolejne trudności z utworzeniem rządu zepchnęły temat wsparcia dla Ukrainy, a w mediach zarzucano rządowi Donewa i prezydentowi opieszałość w wykonywaniu podjętych zobowiązań⁸⁷.

Wobec trzech nieudanych prób utworzenia rządu prezydent Radew ponownie rozwiązał parlament i wyznaczył termin kolejnych wyborów parlamentarnych na 2 kwietnia 2023 r. W wyborach po raz kolejny najwięcej głosów otrzymała partia GERB (69 mandatów). Ugrupowania reformatorskie przystąpiły do wyborów jako koalicja KZ-DB, która zdobyła 64 mandaty. Do parlamentu weszły również Odrodzenie (37 mandatów), DPS (36 mandatów), BSP (23 mandaty) oraz JTN (11 mandatów).

Wyniki wyborów wskazywały, że ani ugrupowania reformatorskie, ani GERB ponownie nie są w stanie zdobyć zdecydowanej przewagi w parlamencie. Jednocześnie stało się jasne, że największym wygranym jest nacjonalistyczne, ale także otwarcie antyzachodnie i prokremlowskie ugrupowanie Odrodzenie (*Възраждане*), które stało się trzecią siłą polityczną w bułgarskim parlamencie⁸⁸. Perspektywa dalszego umocnienia Odrodzenia w trwającym klinczu politycznym zmusiła koalicję reformatorską do zaakceptowania propozycji Borisowa i utworzenia wspólnego rządu.

litics/bsp-i-vyzrajdane-sybraha-podpisite-sezirat-ks-za-voennata-pomosht-za-ukrajna-news_1869973.html [20.11.2025].

⁸⁶ Конституционен съд на Република България, Конституционният съд се произнесе с определение по конституционно дело № 1/2023 г., 7.03.2023, <https://www.constcourt.bg/bg/messages-1134> [20.11.2025].

⁸⁷ А. Илиев, В. Тошкова, *Как Войната в Украйна се отрази на България и на другите страни от Югоизточна Европа?*, Investor.bg, 24.02.2023 <https://www.investor.bg/a/516-politika/370068-kak-voynata-v-ukrayna-se-otrazi-na-balgariya-i-na-drugite-strani-ot-yugoiztochna-evropa> [20.11.2025].

⁸⁸ S. Domaradzki, *Bulgaria: rząd rotacyjny Denkow-Gabriel*, „Komentarze IEŚ”, nr 865 [113/2023], 7.06.2023, <https://ies.lublin.pl/komentarze/bulgaria-rzad-rotacyjny-denkow-gabriel/> [20.11.2025].

Biorąc jednak pod uwagę całkowicie odmienne priorytety partii reformatorskich i GERB, koalicja KZ-DB zastrzegła sobie prawo do wystąpienia w każdej chwili, jeśli tylko uzna, że rząd nie realizuje stawianych celów.

Tymczasem dla Borisowa rząd z KZ-DB był najlepszym możliwym scenariuszem, bowiem po społecznych protestach i w trakcie kryzysu politycznego trzykrotny premier utracił poparcie międzynarodowych partnerów. Między innymi Stany Zjednoczone i Wielka Brytania nałożyły sankcje na szereg osób z jego najbliższego otoczenia, w tym na Deljana Peewskiego. Dlatego współpraca z KZ-DB delegitymizowała credo reformatorów, że należy zniszczyć model państwa porwanego, którego twarzą był (i jest) Borisow, i tym samym stanowiła swoisty powrót do politycznej ofensywy wobec partii reformatorskich. Dlatego też Borisow konsekwentnie akcentował potrzebę utworzenia „prozachodniego” rządu w porozumieniu ze swoimi głównymi oponentami politycznymi. Argument ten przemawiał również do zachodnich partnerów, dostrzegających w pozycji prezydenta Radewa swoisty sabotaż wspólnych wysiłków na rzecz Ukrainy. Konsekwencją nieufności między GERB i KZ-DB była również formuła rządu rotacyjnego, powołanego na okres osiemnastu miesięcy. Przez pierwsze dziewięć miesięcy premierem miał być reprezentujący KZ-DB Nikołaj Denkow, po czym stanowisko miała przejąć Maria Gabriel (GERB).

23 czerwca 2023 r., dwa tygodnie po przejęciu władzy, Rada Ministrów podjęła kolejne decyzje w sprawie nowego pakietu pomocy wojskowej dla Ukrainy⁸⁹. Z kolei 6 lipca

⁸⁹ Министерски съвет Република България, *Правителството одобри нов пакет военна помощ за Украйна в изпълнение на решението на Народно събрание*, 26.06.2023, <https://www.gov.bg/special/bg/prestsemtar/novini/pravitelstvoto-odobri-nov-paket-voenna-pomosht-za-ukrayna-v-izpalnenie-na-reshenieto-na-narodnoto-sabranie> [20.11.2025].

na zaproszenie rządu Denkowa do Bułgarii przyleciał prezydent Ukrainy Wołodymyr Zełeński. W trakcie wizyty podpisano szereg porozumień z bułgarskim rządem, między innymi o poparciu Bułgarii dla integracji euroatlantyckiej Ukrainy, o współpracy w dziedzinie energetyki oraz przemysłu obronnego. Jak się później okazało, w ramach pomocy wojskowej Bułgaria przekazała między innymi sto nieużywanych bojowych wozów piechoty. Premier Nikołaj Denkow zaznaczył, że wsparcie dla Ukrainy „oddala zagrożenia, które mogłyby powstać, jeżeli sprawy potoczą się źle w Ukrainie”⁹⁰.

Podczas wizyty doszło również do spotkania Zełeńskiego z prezydentem Bułgarii. Radew wykorzystał okazję do wyartykułowania swojego stanowiska, że jest przeciwny przekazywaniu Ukrainie sprzętu wojskowego i amunicji. Przypominając, że potępiał wojnę od samego początku wybuchu pełnoskalowej rosyjskiej agresji, użył również słowa konflikt, twierdząc, że nie da się rozwiązać go za pomocą siły. Stwierdził ponadto: „słyszemy zwycięstwo, ale chcemy usłyszeć słowo pokój”⁹¹. Po wizycie Radew podkreślił, że wizyta Zełeńskiego nie była z nim konsultowana i byłoby łatwiej, gdyby do niej nie doszło. Musiał się jednak z prezydentem Ukrainy spotkać, w przeciwnym wypadku byłby to zły sygnał dla Bułgarii oraz trzystutysięcznej społeczności bułgarskiej w Ukrainie⁹². Z kolei wiceprezydent Iliana Jotowa sugerowała w kontekście pomocy wojskowej,

⁹⁰ *Радев обвини правителството, че защитава чужди интереси, като помага на Украйна*, Свободна Европа, 10.07.2023, <https://www.svobodnaevropa.bg/a/radev-zelenski-poseshtenie-ukrayna-pomosht/32496537.html> [20.11.2025].

⁹¹ *“Благодаря ти, България, за подкрепата”: Визитата на Зеленски у нас*, bTV, 6.07.2023, <https://btvnovinite.bg/bulgaria/blagodarja-ti-balgarija-za-podkrepa-vizitata-na-zelenski-u-nas-obzor.html> [20.11.2025].

⁹² *Радев обвини...*, op. cit.

że rząd „chce coś ukryć przed społeczeństwem”⁹³. Pod koniec lipca, gdy parlament głosował wysłanie uzgodnionego pakietu pomocy, ponownie jedynymi partiami głosującymi przeciw były BSP oraz Odrodzenie⁹⁴.

Pod koniec grudnia 2023 r. bułgarski parlament prze-głosował również przekazanie Ukrainie dodatkowej pomocy wojskowej w postaci zdemobilizowanych systemów rakietowych i rakiet w celu wsparcia obrony powietrznej Ukrainy⁹⁵. Tym razem podczas głosowania do BSP i Odrodzenia dołączył jeden poseł z JTN⁹⁶. Na początku lutego 2024 r. przewodniczący bułgarskiego parlamentu Rosen Żeljazkow odwiedził Kijów, a 23 lutego rząd podjął decyzję o uzupełnieniu listy pomocy technicznej i wojskowej na mocy porozumienia z grudnia 2022 r.⁹⁷

Ważnym aspektem, który pośrednio przełożył się na bułgarską politykę zagraniczną wobec Ukrainy w trakcie kryzysu, było wprowadzenie zmian konstytucyjnych głosami GERB, KZ-DB oraz DPS w grudniu 2023 r. Kompleksowe zmiany przyjęte przez parlament objęły również

⁹³ Ibidem.

⁹⁴ *Парламентът одобри изпращането на 100 бронирани машини на Украйна. "Възраждане" и БСП бяха против*, Свободна Европа, 21.07.2023, <https://www.svobodnaevropa.bg/a/ukrayna-bronirani-mashini-pomosht-parlament/32513539.html> [20.11.2025].

⁹⁵ *Решение за предоставяне на допълнителна военна помощ на Украйна*, Издадено от Народното събрание, Обн. ДВ. бр.103 от 12 Декември 2023 г., <https://www.ciela.net/svobodna-zona-darjaven-vestnik/document/213723845/issue/7058/reshenie-za-predostavyane-na-dopolnitelna-voenna-pomosht-na-ukrayna> [20.11.2025].

⁹⁶ Д. Попова, *България ще предостави на Украйна неузпавни зенитно-пакетни комплекси*, investor.bg, 8.12.2023, <https://www.investor.bg/a/527-svyat/385821-balgariya-shte-predostavi-na-ukrayna-neizpravni-zenitno-raketni-kompleksi> [20.11.2025].

⁹⁷ *Решение 134/23.02.2024, За допълване на списъка по приложение 1 (Поведително) към споразумението между Министерството на отбраната на Република България и на Министерството на отбраната на Украйна относно безвъзмездно предоставяне на въоръжение, техника и боеприпаси, подписано на 5 декември 2022 г.*, <https://pris.government.bg/document/74ef546520cd6b816af436af088d067a> [20.11.2025].

zapisy art. 99, upoważniające prezydenta do nominacji premiera rządu tymczasowego. Doświadczenia z okresu długich rządów tymczasowych i wyraźnego wpływu prezydenta na poszczególnych ministrów zachęciły GERB oraz KZ-DB do ograniczenia roli prezydenta przez wprowadzenie listy osób, spośród których będzie mógł wybrać kandydata na premiera rządu tymczasowego⁹⁸. Prezydent utracił również możliwość rozwiązywania parlamentu i wyznaczania daty wyborów. Zgodnie ze zmianami parlament obraduje do momentu ukonstytuowania się nowego parlamentu po wyborach. Biorąc pod uwagę fakt, że większość stanowisk z listy było piastowanych przez osoby związane z partiami *status quo* (GERB lub DPS), gdy tylko Borisow uznał, że dalsza współpraca z KZ-DB nie jest mu potrzebna, doprowadził do fiaska rotacji i tym samym do upadku rządu Denkowa w marcu 2024 r. Zgodnie z nowymi zasadami prezydent powołał prezesa Najwyższej Izby Kontroli (*Съдебна Палата*) Dimitara Gławczewa, który wcześniej związany był z GERB. W ten sposób doszło do powrotu do dominującej pozycji GERB we władzy wykonawczej, po raz pierwszy od kwietnia 2021 r.

Czerwcowe wybory 2024 r. do parlamentu krajowego, które odbyły się równocześnie z wyborami do Parlamentu Europejskiego, ujawniły społeczne rozczarowanie ze współpracy koalicji reformatorskiej z GERB. Partia Borisowa zdobyła 68 mandatów, DPS – 47 mandatów, a KZ-DB – jedynie 39. Do parlamentu weszły również Odrodzenie

⁹⁸ Prezydent będzie mógł wybrać kandydata spośród grupy osób, do której zaliczono: przewodniczącego parlamentu, szefa NIK lub jego zastępcę, szefa Bułgarskiego Banku Narodowego lub jego zastępcę, rzecznika praw obywatelskich lub jego zastępcę. Więcej na ten temat: S. Domaradzki, *Bułgaria: zmiany w konstytucji. [Nie]spełnione obietnice polityczne*, „Komentarze IEŚ”, nr 1041 [17/2024], 25.01.2024, <https://ies.lublin.pl/wp-content/uploads/2024/01/ies-komentarze-1041-17-2024.pdf> [20.11.2025].

(37 mandatów), BSP (19 mandatów) oraz JTN (16 mandatów). Pomimo połączenia wyborów, frekwencja wyborcza wyniosła jedynie 34,41%, co stanowiło najniższy wynik od 1990 r. Choć ponownie nie udało się utworzyć rządu, to najważniejszym wydarzeniem kolejnego rządu tymczasowego Gławczewa było przejęcie kontroli nad DPS przez Deljana Peewskiego. Będąc jednym z dwóch współprzewodniczących partii, najpierw doprowadził do rozłamu, a potem za sprawą wykorzystania instytucji publicznych oraz represji wobec zwolenników honorowego przewodniczącego, Ahmeda Dogana, zdominował struktury partyjne i przejął nazwę partii, modyfikując ją jako Ruch na rzecz Praw i Wolności – Nowy Początek (*Движение за права и свобода – Ново начало*, DPS-NP).

Po kolejnych nieudanych próbach utworzenia rządu następne wybory zapowiedziano na 27 października 2024 r. Również w tym głosowaniu niska frekwencja (38,94%) była korzystna dla ugrupowań posiadających zwarty elektorat. Przebieg wyborów pozostawił zasadne wątpliwości co do uczciwości procesu, co znalazło wyraz w kolejnych sprawach sądowych i zmianie oficjalnych wyników w kilka miesięcy po wyborach. Ostatecznie do parlamentu weszło aż dziewięć ugrupowań.

Partia	GERB-SDS	KZ-DB	Odrodzenie	DPS-NP	BSP-ZL	APS	JTN	MECZ	Wielkość
Mandaty	66	36	33	29	19	19	17	11	10

Borisow nadal domagał się koalicji z KZ-DB, ale wobec odmowy reformatorów utworzył rząd wraz z BSP i JTN, przy cichym poparciu najpierw APS, a po kilku miesiącach DPS-NP.

Istotny, w kontekście relacji z Ukrainą, był fakt, że do władzy ponownie doszła BSP. W grudniu 2024 r. tymczasowy premier Dimitar Gławczew zwrócił się do parlamentu

z prośbą o zgodę na podpisanie porozumienia o współpracy w dziedzinie bezpieczeństwa na dziesięć lat. Swoją prośbę Gławczew uzasadniał ograniczonymi kompetencjami wynikającymi z tymczasowego charakteru jego rządu. Prośba premiera spotkała się ze sprzeciwem BSP oraz Odrodzenia. Partia GERB zwróciła się do premiera z apelem, aby wycofał swoją prośbę z powodu trwających rozmów koalicyjnych⁹⁹.

16 stycznia 2025 r. na czele rządu koalicyjnego stanął były przewodniczący parlamentu Rosen Żeljazkow. Zdominowanie sceny politycznej przez GERB, DPS-NP i BSP kończyło okres politycznej konfrontacji z reformatarami. Na horyzoncie pojawiły się nowe wyzwania związane z powrotem praktyk, które wyprowadziły ludzi na ulice w 2021 r. *Novum* polegało jednak na tym, że zarówno Bojko Borisow, jak i Deljan Peevski pozostali poza bezpośrednią odpowiedzialnością w polityce. Borisow formalnie jedynie jako przewodniczący GERB, z kolei lider DPS-NP nawet bez swoich ministrów. Jednocześnie politycy BSP zaczęli uczestniczyć w wydarzeniach w Rosji czy Chinach, wywołując ponownie wątpliwości co do wiarygodności bułgarskiej polityki zagranicznej.

Wojna w Ukrainie przyczyniła się do wykrystalizowania się pozycji bułgarskich partii politycznych wobec Moskwy. Partie *status quo* (GERB oraz DPS) zajęły jednoznacznie prozachodnie stanowisko, które po części było również potrzebne do odzyskania wiarygodności u zachodnich partnerów. Oczywista stała się także rozbieżność w kwestii pomocy między prezydentem i prorosyjskimi partiami z jednej strony a prozachodnimi z drugiej. Prezydent Radew dominował w chwilach trwającego klinczu, szczególnie

⁹⁹ Главчев предложи военно споразумение с Украйна. ГЕРБ възрази заради БСП, Свободна Европа, 18.12.2024, <https://www.svobodnaevropa.bg/a/glavchev-ukrayna/33244560.html> [20.11.2025].

przed grudniem 2023 r., gdy wobec rozwiązanego parlamentu wpływał na dynamikę i charakter bułgarskiego zaangażowania na Ukrainie. Z kolei wobec funkcjonującego parlamentu rząd tymczasowy musiał podejmować kroki, nawet jeśli prezydent i ministrowie byli przeciwni udzielaniu pomocy wojskowej. Należy również zwrócić uwagę na odmienne postawy w kontekście współpracy z BSP partii reformatorskich oraz partii *status quo*. Wobec świadomości sprzeciwu socjalistycznego koalicjanta premier Petkow szukał alternatywnych dróg udzielania pomocy Ukrainie. Natomiast Borisow był gotów na ustępstwa wobec BSP kosztem Ukrainy właśnie po to, aby utworzyć rząd Żeljazkowa.

4.4. Schengen i euro

Strefa Schengen

Bułgarskie oczekiwanie dotyczące przystąpienia do strefy Schengen pojawiło się wraz z przystąpieniem do UE. Wobec rosnących oczekiwań ze strony Bułgarii i Rumunii, w 2010 r. ministrowie spraw wewnętrznych Francji i Niemiec zwrócili się do Komisji Europejskiej z prośbą o przełożenie w czasie perspektywy członkostwa tych dwóch państw. Swoje stanowisko uzasadniali brakiem zadowalającego środowiska prawnego i administracyjnego do walki z korupcją oraz stałym niepokojem związanym z przestępczością zorganizowaną. Zaznaczyli przy tym, że od strony technicznej oba kraje są dobrze przygotowane¹⁰⁰. Od tego czasu członkostwo w strefie Schengen stało się częścią bułgarskiego dyskursu publicznego. Wśród przeszkód

¹⁰⁰ Б. Михайлова, Д. Попова-Витцел, *България – попарена за Шенген*, Deutsche Welle, 22.12.2010, <https://www.dw.com/bg/българия-попарена-за-шенген/a-14731112> [20.11.2025].

stojących na tej drodze, również artykułowanych przez unijnych partnerów, znajdowały się nierozwiązane problemy dotyczące przestępczości zorganizowanej, słabości wymiaru sprawiedliwości, walki z korupcją, a w pierwszych latach członkostwa także turystyki socjalnej¹⁰¹. Z czasem do tego katalogu doszedł również kryzys migracyjny, chociaż już w 2014 r. Bułgaria rozpoczęła budowę ogrodzenia przy granicy z Turcją. Nie było to jednak działanie na tyle skuteczne, żeby powstrzymać nacisk migracyjny. Co więcej niekiedy w różnych częściach Unii Europejskiej okazywało się, że w przemyśle zaangażowani byli bułgarscy obywatele i bułgarskie firmy. Stąd też, wraz z polityzacją kryzysu migracyjnego w państwach unijnych, do niezbędnych reform wewnętrznych doszła kwestia nielegalnej migracji.

Dla wielu państw unijnych punktem odniesienia dla oceny bułgarskiej (i rumuńskiej) gotowości do członkostwa w strefie Schengen były roczne raporty w ramach mechanizmu współpracy i weryfikacji, które raz po raz przypominały o konieczności dalszych reform. Po przystąpieniu Chorwacji do UE zarysowała się grupa trzech państw dążących do członkostwa w strefie Schengen. W 2019 r. Komisja Europejska opublikowała swój ostatni raport roczny w ramach MWW dotyczący Bułgarii. Rząd Borisowa przedstawiał to jako wielki sukces, choć za wyciszeniem, a następnie wygaszeniem cyklicznych raportów stały interesy różnych unijnych aktorów i zależności Borisowa w kontekście tworzenia nowej Komisji Europejskiej. Swoje przełożenie na perspektywę rozszerzenia strefy Schengen miały również inne procesy w Unii Europejskiej, które negatywnie wpływały na jej wizerunek. Zarówno kolejne kryzysy,

¹⁰¹ П. Бързилска, *Защо не ни приеха в Шенген*, econ.bg, 9.03.2013, https://econ.bg/Защо-не-ни-приеха-в-Шенген_1_a_i.417613.html [20.11.2025].

jak i brexit sprawiły, że Unia Europejska potrzebowała przykładów dalszego postępu procesu integracji.

Gdy w 2022 r. w Unii Europejskiej zarysowała się perspektywa kolejnego rozszerzenia strefy Schengen, Bułgaria zaktywizowała swoje działania na arenie międzynarodowej, a parlament przyjął Deklarację w sprawie przystąpienia Bułgarii do strefy Schengen¹⁰², udzielając wsparcia wysiłkom rządu Gyłyba Donewa. Okazało się jednak, że spośród trzech państw tylko Chorwacji udało się uzyskać jednomyślne poparcie. Podczas głosowania w Radzie UE w grudniu 2022 r. przeciwko członkostwu Rumunii opowiedziała się Austria, a przeciwko Bułgarii zarówno Austria, jak i Holandia. Reakcja bułgarskich władz była krytyczna, jednak o wiele bardziej stonowana niż w przypadku Rumunii, gdzie doszło do bojkotu austriackich firm. Prezydent Radew określił postawę Holandii jako cyniczną, a były premier Kirił Petkow wezwał holenderskiego premiera Marka Ruttego do uwzględnienia „zdecydowanych kroków ostatniego rządu Bułgarii, łącznie ze zobowiązaniami dotyczącymi praworządności oraz zintensyfikowania walki z korupcją”¹⁰³. W styczniu 2023 r. do Bułgarii przybył z wizytą austriacki kanclerz Karl Nehammer, a w kwietniu Donew podkreślił, że członkostwo w obu strefach jest priorytetem jego rządu.

Po wyborach parlamentarnych z 2 kwietnia 2023 r., gdy widmo kontynuacji politycznego paraliżu i „wyborów bez końca” groziło dalszym wzrostem poparcia dla nacjonalistycznego Odrodzenia, a tym samym porzuceniem starań

¹⁰² *Декларация относно присъединяването на Република България към Шенгенското пространство*, 17.11.2022, Държавен вестник, брой 93/2022, <https://parliament.bg/bg/declaration/ID/164483> [20.11.2025].

¹⁰³ *Защо не искат България в Шенген: реакции и коментари*, Deutsche Welle, 3.12.2022, <https://www.dw.com/bg/zaso-otkazvat-na-blgaria-priem-v-sen-gen-reakcii-i-komentari/a-63976240> [20.11.2025].

na rzecz dalszej integracji, KZ-DB znalazła się w trudnej sytuacji. Ostatecznie kierownictwo partii podjęło decyzję o przystąpieniu do koalicji z GERB, argumentując, że stabilny rząd jest potrzebny dla zrealizowania celów członkostwa w strefie Schengen i strefie euro. W związku z tym pierwszym priorytetem przyjętego Programu rządzenia na okres czerwiec 2023 – grudzień 2024 było przystąpienie Bułgarii do strefy Schengen do końca 2023 r. oraz do strefy euro do 1 stycznia 2025 r. W kontekście Schengen zadeklarowano gotowość do spełnienia wszystkich wymogów partnerów europejskich, przy czym w pierwszej kolejności wymieniono wzmocnienie kontroli granicznej przez utworzenie efektywnej infrastruktury i organizacji pracy, a także wprowadzenie nowych środków do zwalczania korupcji oraz reformę służb bezpieczeństwa¹⁰⁴.

Pomimo jasnych celów wspólnego rządzenia, które próbowano nawet nazywać „Wielką Koalicją”, szybko dał o sobie znać brak zaufania między koalicjantami. Co prawda udało się przeforsować poprawki konstytucyjne, które spełniały szereg oczekiwań z strony Unii Europejskiej w kontekście reformy wymiaru sprawiedliwości, oraz usunąć zdyskredytowanego prokuratora generalnego Iwana Geszewa, jednak reformy wymiaru sprawiedliwości nie miały praktycznie wpływu na zwiększenie niezależności sądownictwa i prokuratury. Tym bardziej że nowym prokuratorem generalnym został zastępca odsuniętego Geszewa, Borislav Sarafow.

Co więcej, próba reformy służb specjalnych pokazała, że GERB nie ma zamiaru tracić kontroli nad nieformalnymi

¹⁰⁴ Република България, Министерски съвет, *Програма за управление на Република България, юни 2023 – декември 2024 г.*, s. 4, 8-9, https://www.government.bg/files/common/2023-07-25_Programa_za_upravlenie-final.pdf [20.11.2025].

zależnościami, które pozwalają wpływać na procesy polityczne, co doprowadziło do narastającego konfliktu z koalicjantami. Dlatego też, jeżeli zostały poczynione jakiegokolwiek kroki związane z przystąpieniem Bułgarii do strefy Schengen, to dotyczyły one przede wszystkim wymiaru technicznego i skuteczności ochrony granic, a nie tak mocno podkreślanych przez Holandię kwestii praworządności. Należy również zauważyć, że w okresie wytężonych wysiłków na rzecz przystąpienia, szczególnie po grudniu 2022 r., główny nacisk ze strony Austrii podczas wizyt i kolejnych kontroli w Bułgarii nie dotyczył już kwestii praworządności, ale skuteczności ochrony granic przed nielegalną imigracją i spełnienia wymogów technicznych, z czego w praktyce Bułgaria wywiązywała się już od 2011 r.

W grudniu 2023 r. holenderski premier Mark Rutte poinformował o spełnieniu przez Bułgarię wskazanych oczekiwań, co następnie potwierdził holenderski parlament. Austria z kolei zgodziła się na częściowe przystąpienie Bułgarii i Rumunii do strefy Schengen – drogą morską i powietrzną, stawiając warunki dla przystąpienia obu państw drogą lądową. Austria oczekiwała dalszego umocnienia granic zewnętrznych UE, w tym przy zaangażowaniu Frontexu, wzmożonej kontroli na granicach lądowych między Bułgarią, Rumunią i Węgrami, pieczętowanego egzekwowania zasad „systemu dublińskiego” oraz rozlokowania doradców na lotniskach, przeglądających zgodność biletów i kierunków lotów¹⁰⁵. Ostatecznie Bułgaria i Rumunia przystąpiły do strefy Schengen częściowo, tj. drogą

¹⁰⁵ П. Костова, *Какво на практика се променя с влизането в Шенген*, 3.01.2024, <https://www.svobodnaevropa.bg/a/shengen-kakvo-oznachava/32756430.html> [20.11.2025]; *Австрия поставя три условия, за да приеме България и Румъния в Шенген*, Varna24.bg, 10.12.2023, <https://www.varna24.bg/novini/mejdunarodni/Avstriya-postavya-tri-usloviya-za-da-prieme-Bulgariya-i-Rumuniya-v-Shengen-1927327> [20.11.2025].

powietrzną i morską, od 31 marca 2024 r., a od 1 stycznia 2025 r. również drogą lądową.

Strefa euro

Chociaż kwestia praworządności pojawiała się jako argument także w dyskusji nad przystąpieniem Bułgarii do strefy euro, to sprawa ta była drugorzędna z dwóch powodów. Czysto technicznie Bułgaria była związana sztywnym kursem walutowym od 1997 r. w pierwszej kolejności z niemiecką marką, a od wprowadzenia wspólnej waluty – z euro, rezygnując w ten sposób z samodzielnej polityki monetarnej. Ponadto decyzja o przystąpieniu do wspólnej waluty jest integralną częścią traktatu akcesyjnego.

Starania o członkostwo rozpoczął drugi rząd Borisowa w 2015 r., którego częścią był Blok Reformatorski. W lipcu 2020 r. Bułgaria wraz z Chorwacją przystąpiły do ERM II, ale w 2022 r. KE uznała, że Sofia nie jest jeszcze gotowa do członkostwa z powodu niespełnienia kryterium stabilności cen oraz braku harmonizacji ustawodawstwa krajowego, w tym ustawy o Banku Centralnym, z wymogami unijnymi. Wśród argumentów pojawiły się również kwestie związane z praworządnością, korupcją oraz praniem brudnych pieniędzy¹⁰⁶.

Z kolei w Bułgarii partia Odrodzenie podjęła temat konieczności przeprowadzenia referendum w sprawie euro. Jak trafnie zauważyła Emilia Milczewa w 2022 r., przeciwnicy NATO szybko stali się przeciwnikami euro oraz

¹⁰⁶ Хърватия вѣвежда еврото, България ще трябва да почака. Защо?, Deutsche Welle, 2.06.2022, <https://www.dw.com/bg/хърватия-вѣвежда-еврото-българия-ще-трябва-да-почака-защо/a-62007848> [20.11.2025]; Експерти: "България марширува прекалено бързо към еврото", Deutsche Welle, 23.08.2021, <https://www.dw.com/bg/експерти-бият-тревога-българия-марширува-прекалено-бързо-към-еврото/a-58956142> [20.11.2025].

obrońcami suwerenności¹⁰⁷. Kwestia referendum stała się tematem politycznie nośnym, który Odrodzenie sprawnie wykorzystywało do mobilizacji społecznej, zbierając 600 tys. podpisów pod wnioskiem o referendum, z których 470 tys. zostało uznanych za ważne. Zgodnie z bułgarską konstytucją wobec takiej liczby podpisów parlament jest zobowiązany przyjąć decyzję o referendum pod warunkiem, że propozycja nie jest sprzeczna z konstytucją, ratyfikowanymi umowami międzynarodowymi lub specyficznymi regulacjami prawnymi. Inicjatywa została odrzucona przez parlament, a Odrodzenie skierowało sprawę do Trybunału Konstytucyjnego, kwestionując prawo legiślatury do podjęcia takiej decyzji. W swoim wyroku Trybunał Konstytucyjny oddalił jednak skargę¹⁰⁸.

Należy jednocześnie zaznaczyć, że wobec bułgarskiego zobowiązania do przyjęcia euro, zawartego w traktacie akcesyjnym, pytanie referendalne dążyło do przełożenia wejścia do strefy euro o dwadzieścia lat (w 2043). Niemniej Trybunał Konstytucyjny w swoim stanowisku stwierdził między innymi, że proponowane działanie nie jest „doprecyzowaniem treści składowej umowy międzynarodowej”, lecz jest w swojej istocie „ponownym sformułowaniem treści umowy międzynarodowej”. Odnosił się także do kwestii suwerenności, w kontekście argumentu, że odmowa przeprowadzenia referendum jest równoznaczna z ignorowaniem woli narodu. Trybunał argumentował również, że „naród nie stoi poza prawem, które tworzy,

¹⁰⁷ Е. Милчева, *Европо е „смъртна присъда”? Наистина ли?*, Deutsche Welle, 30.05.2022, <https://www.dw.com/bg/европо-е-смъртна-присъда-за-българската-икономика-наистина-ли/a-61971185> [20.11.2025].

¹⁰⁸ Република България, Конституционен съд, *решение №3*, София, 08 февруари 2024 г. [ДВ, бр. 15 от 20.02.2024 г.], <https://www.constcourt.bg/bg/act-9688> [20.11.2025].

i musi przestrzegać ustanowionych reguł, wartości i zasad, wyrażających jego wolę w konstytucji”¹⁰⁹.

Gdy wydawało się, że temat referendum został zakończony, w maju 2025 r. prezydent Radew powrócił do tej kwestii, kierując do parlamentu wniosek o referendum w sprawie wprowadzenia euro w 2026 r. Decyzją ówczesnej przewodniczącej parlamentu Natalii Kisełowej wniosek został odrzucony, a prezydent skierował jej decyzję do Trybunału Konstytucyjnego, który z kolei zwrócił uwagę, że przewodnicząca nie miała prawa podejmować takiej decyzji. 3 grudnia wniosek prezydenta był przedmiotem dyskusji w parlamencie, gdzie głosami 135 posłów z GERB, DPS, BSP oraz KZ-DB został odrzucony, choć za nim, oprócz Odrodzenia, opowiedziało się 81 posłów z pozostałych partii¹¹⁰.

Podsumowując, kwestia referendum w sprawie euro w bułgarskiej polityce nie miała szans na powodzenie ze względu na podjęte już zobowiązania międzynarodowe, co też podkreślił Trybunał Konstytucyjny. Wydaje się jednak, że celem ośrodków prorosyjskich w Bułgarii, takich jak Odrodzenie czy prezydent Radew, było przede wszystkim utrudnienie procesu i wykorzystanie okazji do wzmocnienia postaw antyzachodnich. Faktem jest natomiast, że temat przyjęcia wspólnej waluty pozostaje kwestią mocno dyskusyjną w bułgarskim społeczeństwie¹¹¹.

¹⁰⁹ Р. Фичева, *Референдум за еврото: какво казват Конституцията, законите, експертите и политиците*, FactCheck, 17.05.2025, <https://factcheck.bg/referendum-za-evroto-kakvo-kazvat-konstituciyata-zakonite-eks-pertite-i-politicite/> [20.11.2025].

¹¹⁰ *Депутатите отхвърлиха искането на Радев за референдум срещу еврото*, Свободна Европа, 3.12.2025, <https://www.svobodnaevropa.bg/a/ns-referendum-evro/33611815.html> [20.11.2025].

¹¹¹ Л. Луцицов, *60% от българите са против еврото според проучване на Народното събрание*, Клуб-Z, 9.07.2024, <https://clubz.bg/151600> [20.11.2025]; *Българите остават разделени “за” и “против” еврото с по 49 на сто*, Клуб-Z, 5.07.2023, <https://clubz.bg/138752> [20.11.2025].

Prawdopodobnie największym fenomenem bułgarskiej polityki w okresie kryzysu jest przystąpienie Bułgarii do stref Schengen oraz euro. Tym bardziej że przez lata wskazywano na niedostateczną praworządność jako główny powód zwlekania z przyjęciem Bułgarii do tych wymiarów integracji europejskiej. Można to określić mianem praworządnego paradoksu. Przez ponad dekadę od przystąpienia do Unii Europejskiej Bułgaria nie mogła przystąpić do obu tych stref ze względu na niewystarczające reformy obejmujące wymiar sprawiedliwości oraz walkę z korupcją i przestępczością zorganizowaną, które stanowią integralną część unijnego rozumienia praworządności. To właśnie patologie związane z instrumentalizacją wymiaru sprawiedliwości, wszechogarniającą korupcją i symbiozą przestępczości zorganizowanej i państwa wyprowadziły ludzi na ulice w 2020 i 2021 r. w protestach przeciwko rządowi Borisowa oraz polityczno-oligarchicznemu układowi, który sterował procesami politycznymi. Próba odsunięcia tego modelu państwa zawłaszczonego, który stanowi zaprzeczenie zasady praworządności, doprowadziła do politycznego kryzysu, który trwa od 2021 r.

W tym czasie, po szesnastu latach obowiązywania, oficjalnie zamknięto mechanizm współpracy i weryfikacji, którego istnienie było uzasadnione niewystarczającymi reformami dotyczącymi wymiaru sprawiedliwości oraz walki z korupcją i przestępczością zorganizowaną. Od 2019 r. nie publikowano zresztą rocznych raportów. Innymi słowy, w 2021 r. sytuacja polityczna w Bułgarii w kwestii praworządności była na tyle zła, że doprowadziła do kryzysu politycznego, który trwał do 2024 r., kiedy do władzy powróciły te same siły, które doprowadziły do kryzysu. Co prawda podczas kryzysu podjęto kilka prób wprowadzenia zmian, ale ani odsunięcie prokuratora generalnego Iwana Geszewa, ani reformy konstytucyjne związane

z wymiarem sprawiedliwości nie przełożyły się na widoczną poprawę sytuacji ani nie wpłynęły na sposób funkcjonowania bułgarskich instytucji. Co więcej, powrót do władzy Borisowa i Peewskiego odbył się przy daleko idących wątpliwościach dotyczących procesu wyborczego podczas wyborów parlamentarnych z października 2023 r. Innymi słowy, w Bułgarii nie nastąpiły żadne namacalne zmiany w sferze praworządności, które uzasadniałyby zniesienie monitoringu, a tym bardziej przyjęcie do strefy Schengen i strefy euro. Niemniej w obecnej sytuacji międzynarodowej członkostwo Bułgarii w kolejnych etapach integracji jest przedstawiane jako dowód dalszego postępu procesu integracji, której to narracji Unia Europejska bardzo potrzebuje.

Doświadczenie bułgarskiej drogi do Schengen i euro pozwala stwierdzić, że pomimo fundamentalnych rozbieżności między ugrupowaniami prozachodnimi, były one w stanie doprowadzić do współpracy na rzecz osiągnięcia tych podstawowych celów bułgarskiej polityki europejskiej. Kwestia członkostwa w strefie Schengen nie tylko nie była przedmiotem poważnej polaryzacji, ale z czasem w społeczeństwie wręcz wzrastało oczekiwanie, że członkostwo Bułgarii po prostu się należy. Z kolei kwestia przystąpienia do strefy euro dostarczyła nacjonalistom i prezydentowi narracji do obrony suwerenności. Biorąc pod uwagę fakt, że od 1997 r. Bułgaria nie prowadzi własnej polityki monetarnej, teza ta jest całkowicie chybiona. Jednocześnie należy dostrzec determinację Odrodzenia i prezydenta Radewa do zablokowania przystąpienia Bułgarii do strefy euro za wszelką cenę. O ile w przypadku Odrodzenia ta postawa nie jest zaskoczeniem ze względu na otwarcie antyunijną postawę tej partii, to w przypadku prezydenta należy dostrzec niekorzystną zmianę w jego postawie, ponieważ w 2021 r. opowiadał się za

euro, natomiast w 2025 r. podważał proces przystąpienia. Pewnym wytłumaczeniem postawy prezydenta może być fakt, że myśląc o tworzeniu własnej partii po zakończeniu prezydentury w 2026 r., będzie rywalizował o głosy elektoratu ugrupowań Odrodzenie oraz BSP.

Podsumowanie

Zarys bułgarskiej polityki zagranicznej, przedstawiony na wybranych przykładach, pozwala postawić następujące tezy. Nawet jeśli trywialne, to uzasadnione jest stwierdzenie, że w trakcie kryzysu konstelacja polityczna mająca dostęp do władzy ma przemożny wpływ na bułgarską politykę zagraniczną. Tym bardziej że aktorzy polityczni albo sięgają po tematykę międzynarodową w celu kształtowania swojej pozycji krajowej, albo – w bułgarskiej rzeczywistości – konsekwentnie stoją przy sprzecznych narracjach międzynarodowych.

Ważnym szczegółem kształtującym bułgarską politykę zagraniczną jest brak długoterminowej strategii. Po części jest to skutek odmiennych geopolitycznych orientacji zakotwiczonych w głównym nurcie bułgarskiej polityki. Postkomunistyczna Bułgarska Partia Socjalistyczna, a także kolejne reinkarnacje otwarcie prorosyjskich ugrupowań nacjonalistycznych, jak Ataka, WMRO, NFSB czy obecnie Odrodzenie lub Wielkość, rywalizują z prozachodnią postawą zarówno partii reformatorskich, jak i GERB czy DPS. Co więcej, strategia wymagałaby skoordynowania działań z parterami w UE i sojusznikami w NATO, co z kolei negatywnie wpłynęłoby na elastyczność, którą bułgarskie władze okazują wobec Moskwy. Dobrze obrazuje to przykład entuzjastycznej gotowości do udzielenia zgody dla prezydenta Putina w kontekście potencjalnego spotkania

pokoju w Budapeszcie, zadeklarowanej przez bułgarskiego ministra spraw zagranicznych Georga Georgiewa (GERB)¹¹².

Bułgarska polityka zagraniczna *de facto* nie posiada racji stanu rozumianej jako zespół najwyższych interesów państwa, wokół którego panuje szeroki konsensus polityczny i społeczny. Nawet w tematach oficjalnie kluczowych, jak kwestie energetyczne czy postawa wobec Macedonii Północnej, brak jednoznacznej konsekwencji opartej na społecznym poparciu. Bałkański Potok został zbudowany pomimo trudności, w praktyce z korzyścią przede wszystkim dla Federacji Rosyjskiej, a projekty infrastrukturalne realizowane z inicjatywy Unii Europejskiej były świadomie odkładane w czasie. Zamiast racji stanu, w Bułgarii mamy do czynienia z nieustanną walką o ograniczanie rosyjskich wpływów, które mają potencjał do konsekwentnego osłabiania więzi ze strukturami euroatlantyckimi. Można by się pokusić o tezę, że istotą bułgarskiej polityki zagranicznej jest koniunkturalne balansowanie między Waszyngtonem i Brukselą a Moskwą, co nie zawsze idzie w parze ze zobowiązaniami podjętymi w ramach NATO i UE.

Konkludując, kryzys polityczny miał zasadniczy wpływ na bułgarską politykę zagraniczną. Częsta zmiana opcji politycznych u władzy przekładała się na zmienność priorytetów, spotęgowaną przez istnienie w Bułgarii ośrodków władzy i partii politycznych reprezentujących odmienne wizje geopolityczne. Dynamiczna zmiana układu sił dominujących w polityce wpływała na istniejące możliwości realizacji celów w polityce zagranicznej (lub ich brak).

¹¹² България би дала въздушен коридор на Путин, за да се срещне с Тръмп в Будапеща, Свободна Европа, 20.10.2025, <https://www.svobodnaevropa.bg/a/balgariya-vazdushen-koridor-putin-budapeshta-sreshta-trump/33565000.html> [20.11.2025].

Ponadto odmienne interesy poszczególnych aktorów wymagały poświęcenia priorytetów na arenie międzynarodowej, tak jak w przypadku rezygnacji z podpisania strategicznego partnerstwa z Ukrainą w trakcie rozmów o utworzeniu koalicji GERB-BSP-JTN. Z kolei dążenie do zniesienia bułgarskiego weta wobec Macedonii Północnej obaliło rząd Petkowa. Kolejnym elementem bułgarskiej specyfiki była kohabitacja prorosyjskiego prezydenta z prozachodnią większością w parlamencie. Można tylko domniemywać, czy w przypadku braku kohabitacji bułgarska polityka zagraniczna byłaby tak samo labilna, czy też kurs byłby bardziej stabilny pomimo kryzysu politycznego. Biorąc pod uwagę bułgarskie doświadczenie, można również postawić tezę, że w czasach niestabilności politycznej skuteczność polityki zagranicznej będzie zależna od możliwości uzyskania większości, pozycji instytucjonalnej lub politycznej odwagi, tak jak w przypadku rządu Petkowa i zniesienia weta.

Bibliografia

Afeltowicz Ł., *Zawłaszczone państwa, sieci społeczne i wyobrażenia socjologiczne: krytyczna analiza koncepcji state capture*, „Studia Socjologiczne” 2010, nr 1 (196), s. 69-105.

Австрия поставя три условия, за да приеме България и Румъния в Шенген, Varna24.bg, 10.12.2023, <https://www.varna24.bg/no-vini/mejdunarodni/Avstriya-postavya-tri-usloviya-za-da-prieme-Bulgariya-i-Rumuniya-v-Shengen-1927327>

“Ако с Русия сме братски народи, то е като Каин и Авел”. Дмитро Кулеба поправи Румен Радев, Свободна Европа, 20.04.2022, <https://www.svobodnaevropa.bg/a/31812412.html>

Ангелова Т., *Българската роля в процеса по присъединяване на Северна Македония към ЕС*, Геополитика 2020, nr 3, 28.06.2020, <https://geopolitica.eu/2020/183-broy-3-2020/3193-balgarskata-rolya-v-protsesa-po-prisaedinyavane-na-severna-makedoniya-kam-es>

Бедров И., *Как четири думи на Радев за Крим вкараха България в международна буря*, Свободна Европа, 23.11.2021, <https://www.svobodnaevropa.bg/a/31572969.html>

Бедров И., Лавчиев Н., *Първо беше “Турски”, после стана “Балкански”*. Накрая се оказа руски поток, Свободна Европа, 28.10.2020, <https://www.svobodnaevropa.bg/a/30915604.html>

Бечев Д., *“Турски поток” и българският стратегически интерес*, Свободна Европа, 6.01.2021, <https://www.svobodnaevropa.bg/a/31035863.html>

“Благодаря ти, България, за подкрепата”: Визитата на Зеленски у нас, bTV, 6.07.2023, <https://btvnovinite.bg/bulgaria/blagodarja-ti-balgarija-za-podkrepatata-vizitata-na-zelenski-u-nas-obzor.html>

БСП и “Възраждане” събраха подписите – сезират КС за военната помощ за Украйна, actualno.com, 23.12.2022, https://www.actualno.com/politics/bsp-i-vyzrajdane-sybraha-podpisite-sezirat-ks-za-voennata-pomosht-za-ukrajna-news_1869973.html

Българите остават разделени “за” и “против” еврото с по 49 на сто, Клуб-Z, 5.07.2023, <https://clubz.bg/138752>

България би дала въздушен коридор на Путин, за да се срещне с Тръмп в Будапеща, Свободна Европа, 20.10.2025, <https://www.svobodnaevropa.bg/a/32456789.html>

- www.svobodnaevropa.bg/a/balgariya-vazdushen-koridor-putin-budapeshta-sreshta-tramp/33565000.html
- България ще иска "реални резултати", за да се откаже от вето върху преговорите на Скопие с ЕС, Свободна Европа, 10.01.2022, <https://www.svobodnaevropa.bg/a/31647888.html>
- България одобри френското предложение за Северна Македония, Deutsche Welle, 24.06.2022, <https://www.dw.com/bg/ историческо-решение-българия-одобри-френското-предложение-за-северна-македония/a-62249429>
- България започва първото си председателство на Съвета, Europe.bg, 2.01.2018, <https://www.europe.bg/bg/articles/news/2018/01/02/bulgariya-zapochva-purvoto-si-predsedatelstvo-na-suveta>
- Бързилска П., *Защо не ни приеха в Шенген*, econ.bg, 9.03.2013, https://econ.bg/Защо-не-ни-приеха-в-Шенген_l.a_i.417613.html
- Цветанов Ц., *Правилна ли е позицията на България за войната в Украйна?*, БНР, 8.03.2022, <https://old-news.bnr.bg/vidin/post/101612596/pravilna-li-e-poziciata-na-bulgaria-za-voina-ta-v-ukraina>
- Dávid-Barrett E., *State capture and development: a conceptual framework*, „Journal of International Relations and Development” 2023, vol. 26, <https://doi.org/10.1057/s41268-023-00290-6>
- Декларация във връзка с агресивните военни действия на Руската федерация срещу Украйна, Дата на приемане 24.02.2022, Държавен вестник, брой 17/2022, <https://parliament.bg/bg/declaration/ID/164057>
- Декларация на четиридесет и четвъртото Народно събрание на Република България във връзка с разширяването на Европейския съюз и Процеса на стабилизиране и асоцииране на Република Северна Македония и Република Албания, Народно Събрание на Република България, 10.10.2019, Държавен вестник, брой 81/2019, <https://parliament.bg/bg/declaration/ID/157188>
- Декларация относно присъединяването на Република България към Шенгенското пространство, 17.11.2022, Държавен вестник, брой 93/2022, <https://parliament.bg/bg/declaration/ID/164483>
- Депутатите отхвърлиха искането на Радев за референдум срещу еврото, Свободна Европа, 3.12.2025, <https://www.svobodnaevropa.bg/a/ns-referendum-evro/33611815.html>
- Договорът с Македония е успех, но..., Капитал, 4.08.2017, https://www.capital.bg/politika_i_ikonomika/redakcionni_komentari/2017/08/04/3018367_dogovorut_s_makedoniia_e_uspeh_no/
- Domaradzki S., *Bulgaria: rząd rotacyjny Denkow-Gabriel*, „Kommentarze IEŚ”, nr 865 (113/2023), 7.06.2023, <https://ies.lublin.pl/komentarze/bulgaria-rzad-rotacyjny-denkow-gabriel/>

- Domaradzki S., *България: зміни в конституції. (Не)співніжені обітні-це політичні*, „Komentarze IEŚ”, nr 1041 (17/2024), 25.01.2024, <https://ies.lublin.pl/wp-content/uploads/2024/01/ies-komentarze-1041-17-2024.pdf>
- Domaradzki S., „*Francuska propozycja*” rozwiązania sporu bulgarsko-macedońskiego. *Krok potrzebny, ale czy dobry?*, „Komentarze IEŚ”, nr 657 (169/2022), 21.07.2022, <https://ies.lublin.pl/komentarze/francuska-propozycja-rozwiazania-sporu-bulgarsko-macedonskiego-krok-potrzebny-ale-czy-dobry/>
- Domaradzki S., *Macedonia Północna: od sporu o nazwę do sporu o tożsamość*, „Komentarze IEŚ”, nr 199 (102/2020), 4.06.2020, <https://ies.lublin.pl/wp-content/uploads/2020/06/ies-komentarze-199-102-2020.pdf>
- Domaradzki S., *Rosyjskie wpływy w Bułgarii po pełnoskalowej agresji Federacji Rosyjskiej na Ukrainę. Polityka, gospodarka, społeczeństwo*, Prace Instytutu Europy Środkowej, nr 11/2024, s. 47-51.
- Domaradzki S., *Pokojowa rewolucja w zawłaszczanej demokracji. Kryzys polityczny w Bułgarii w latach 2021-2023*, „Studia Polilogiczne” 2024, vol. 73, s. 151-170.
- Domaradzki S., *Wybory samorządowe w Bułgarii. Walka formalnych koalicjantów*, „Komentarze IEŚ” 986 (234/2023), 25.10.2023, <https://ies.lublin.pl/komentarze/wybory-samorzadowe-w-bulgarii-walka-formalnych-koalicjantow/>
- Експерти: „България марширува прекалено бързо към еврото”, Deutsche Welle, 23.8.2021, <https://www.dw.com/bg/експерти-бият-тревога-българия-марширува-прекалено-бързо-към-еврото/a-58956142>
- Ето какви са правомощията на служебното правителство, Trud, 11.5.2021, <https://trud.bg/a/articles/какви-са-правомощията-на-служебното-правителство>
- Фичева Р., *Референдум за еврото: какво казват Конституцията, законите, експертите и политиците*, FactCheck, 17.05.2025, <https://factcheck.bg/referendum-za-evroto-kakvo-kazvat-konstituciya-zakonite-ekspertite-i-politicitie/>
- Франция внася предложение в българското НС за падане на вето за Македония, dir.bg, 16.6.2022, <https://dnes.dir.bg/politika/frantsiya-vnasya-predlozhenie-v-balgarskoto-ns-za-padane-na-vetoto-za-makedoniya>
- Ganev V. I., *Postcommunist Political Capitalism: A Weberian Interpretation*, „Comparative Studies in Society and History” 2009, vol. 51(3), s. 648-674.
- Георгиев О., Господинова В., *Въпросът с вето срещу Северна Македония блокира държавата*, Капитал, 22.06.2022, https://www.capital.bg/politika_i_ikonomika/bulgaria/2022/06/22/4361050_vuprosut_s_vetoto_sreshtu_severna_makedoniia_blokira/
- Георгиев О., Паунова П., *Скандалът с българските паспорти: откъде дойде, за какво е и може ли да навреди на Захариева*, Капитал, 11.9.2024, https://www.capital.bg/politika_i_ikonomika/bulgaria/2024/09/11/4361050_vuprosut_s_vetoto_sreshtu_severna_makedoniia_blokira/

- ika/bulgaria/2024/09/11/4673845_skandalut_s_pasportite_otkude_doide_za_kakvo_e_i_moje/
- ГЕРБ, ДПС, ИТН и "Възраждане" свалиха правителството. Кирил Петков обеща "България без задкулисие", Свободна Европа, 22.06.2022, <https://www.svobodnaevropa.bg/a/31910402.html>
- Главчев предложи военно споразумение с Украйна. ГЕРБ възрази заради БСП, Свободна Европа, 18.12.2024, <https://www.svobodnaevropa.bg/a/glavchev-ukrayna/33244560.html>
- Grzymala-Busse A., *Beyond clientelism: Incumbent state capture and state formation*, „Comparative Political Studies” 2008, vol. 41(4-5), s. 638-673.
- Hellman J. S., Jones G., Kaufmann D., *Seize the state, seize the day: State capture, corruption, and influence in transition*, The World Bank, 2000.
- Христов Р., "Боташ" спаси България от енергийна криза, news.bg, 16.05.2025, <https://news.bg/energy/rosen-hristov-botash-spasi-balgariya-ot-energiyna-kriza.html>
- Хърватия въвежда еврото, България ще трябва да почака. Защо?, Deutsche Welle, 2.06.2022, <https://www.dw.com/bg/хърватия-въвежда-еврото-българия-ще-трябва-да-почака-защо/a-62007848>
- Илиев А., Тошкова В., *Как войната в Украйна се отрази на България и на другите страни от Югоизточна Европа?*, Investor.bg, 24.02.2023, <https://www.investor.bg/a/516-politika/370068-kak-voynata-v-ukrayna-se-otrazi-na-balgariya-i-na-drugite-strani-ot-yugoiztochna-evropa>
- Как България тайно помогна на Украйна, Deutsche Welle, 18.1.2023, <https://www.dw.com/bg/dostavka-na-orzia-i-gorivo-kak-blgaria-pomogna-na-ukrajna-bez-nikoj-da-razbere/a-64433061>
- Карамболова Д., Филипова М., *България ще ремонтира украинска военна техника, реши Народното събрание*, БНР, 5.04.2022, <https://old-news.bnr.bg/post/101641742/bulgaria-shte-remontira-ukrainska-voenna-tehnika-reshi-narodnoto-sabranie>
- Консенсусни точки в българската външна политика, ECFR, 6.11.2025, <https://ecfr.eu/sofia/article/консенсусни-точки-в-българската-външ/>
- Конституционен съд на Република България, *Конституционният съд се произнесе с определение по конституционно дело № 1/2023 г.*, 7.03.2023, <https://www.constcourt.bg/bg/messages-1134>
- Konstytucja Republiki Bulgarii*, Wydawnictwo Sejmowe, Warszawa 2012.
- Krasteva A., *State Capture versus Contestatory Citizenship in Bulgaria*, „Österreichische Gesellschaft für Europapolitik”, Vienna, 7.12.2021, <https://www.oegfe.at/wp-content/uploads/2000/12/PB-222021.pdf>
- Костова П., *Какво на практика се променя с влизането в Шенген*, 3.01.2024, <https://www.svobodnaevropa.bg/a/shengen-kakvo-oznachava/32756430.html>

- Лавчиев Н., Велева Д., Симеонова Е., *Защо “Има такъв народ” напуска коалицията*, Свободна Европа, 9.06.2022, <https://www.svobodnaevropa.bg/a/31889606.html>
- Лалов Н., *10 неудобни въпроса около българското вето срещу Северна Македония*, Mediapool, 24.11.2020, <https://www.mediapool.bg/10-neudobni-vaprosa-okolo-balgarskoto-veto-sresh-tu-severna-makedoniya-news314865.html>
- Лалов Н., *София наложи вето: Скопие да спре антибългарската кампания*, Mediapool, 17.11.2020, <https://www.mediapool.bg/sofiya-nalozhi-veto-skopie-da-spre-antibalgarskata-kampaniya-news314583.html>
- Лавчиев Н., Митов Б., *“Ужасно неадекватно”. Защо името на Стефан Янев вече върви заедно с думата “оставка”*, Свободна Европа, 28.02.2022, <https://www.svobodnaevropa.bg/a/31726604.html>
- Лисицов Л., *60% от българите са против еврото според проучване на Народното събрание*, Клуб-Z, 9.07.2024, <https://clubz.bg/151600>
- Лоссан А., *Кой поток е по-изгоден за Русия: “Южен” или “Турски”*, Russia Beyond, https://bg.russiabeyond.com/economics/2016/08/15/koj-potok-e-po-izgoden-za-rusiya-yuzhen-ili-turski_620961
- Лютви Местан се скри при турския посланик, Дума, 24.12.2015, nr 297, <https://duma.bg/lyutvi-mestan-se-skri-pri-turskiya-poslanik-n114944>
- Magyar B., *Post-Communist Mafia State: The Case of Hungary*, Budapest 2016.
- Мария Габриел представи първия проект за външнополитическа стратегия на България, БНТ, 8.04.2024, <https://bntnews.bg/news/mariya-gabriel-predstavi-parviya-proekt-za-vanshnpoliticheska-strategiya-na-balgariya-1273707news.html>
- Милев М., *България избра да се сниши за Украйна*, Капитал, 17.2.2022, https://www.capital.bg/politika_i_ikonomika/otbrana/2022/02/17/4313097_bulgariia_predpochete_da_mulchi_za_ukraina/
- Милчева Е., *Еврото е “смъртна присъда”? Наистина ли?*, Deutsche Welle, 30.5.2022, <https://www.dw.com/bg/еврото-е-смъртна-присъда-за-българската-икономика-наистина-ли/a-61971185>
- Министерски съвет Република България, *Правителството одобри нов пакет военна помощ за Украйна в изпълнение на решението на Народното събрание*, 26.6.2023, <https://www.gov.bg/special/bg/prestentar/novini/pravitelstvoto-odobri-nov-paket-voenna-pomosht-za-ukrayna-v-izpalnenie-na-reshenieto-na-narodnoto-sabranie>
- Минчев О., *Предизвикателства пред българската външна политика*, Conservative Quarterly, <https://conservativeq.wordpress.com/2015-2/1-2015/om/>

- Михайлова Б., Попова-Витцел Д., *България – попарена за Шенген*, Deutsche Welle, 22.12.2010, <https://www.dw.com/bg/българия-попарена-за-шенген/a-14731112>
- Народно Събрание на Република България, *Решение за предприемане на мерки във връзка с войната в Украйна*, Държавен вестник, брой 35/2022, 04.05.2022, <https://www.parliament.bg/bg/desision/ID/164134>
- “Никой министър няма право на собствена външна политика”. Петков поиска оставката на Стефан Янев, Свободна Европа, 28.02.2022, <https://www.svobodnaevropa.bg/a/31727774.html>
- Парламентът одобри изпращането на 100 бронирани машини на Украйна. “Възраждане” и БСП бяха против, Свободна Европа, 21.07.2023, <https://www.svobodnaevropa.bg/a/ukrayna-bronirani-mashini-pomosht-parlament/32513539.html>
- Парламентът реши за помощта на Украйна! Какво?, GlasNews, 4.05.2022, <https://glasnews.bg/politika/parlamentat-reshi-pomoshtta-ukrayna-kakvo-482178/>
- Pavlović D., *State Capture in the Post-Communist Southeast Europe: A New Variant?*, „Academia Letters” 2021, <https://doi.org/10.20935/al3032>
- Петков: Обсъдих със Зеленски навигацията и безопасността в Черно море, БНТ, 19.04.2022, <https://bntnews.bg/news/petkov-obsadih-sas-zelenski-navigaciyata-i-bezopasnostta-v-cher-no-more-1192167news.html>
- Петров А., Карабоев П., *Вето, условия 4+1, идея за излизане от ситуацията: Всичко важно за спора със Северна Македония*, Дневник, 17.6.2022, https://www.dnevnik.bg/sviat/2022/06/17/4357356_veto_usloviia_41_idea_za_izlizane_ot_situaciiata/
- Петров А., *Новият подход на София към Скопие е път в “правилна посока”, но с опасни завои*, Дневник 13.11.2021, https://www.dnevnik.bg/sviat/2021/11/13/4278950_bulgarskiiat_ugul_v_spora_sus_skopie_e_put_v_pravilna/
- Петър Харалампиев излиза от ареста, Клуб-Z, 11.6.2019, https://clubz.bg/84074-petar_haralampiev_izliza_ot_aresta
- Попова В., *За българското гражданство и осребрения “патриотизъм”*, Тоест, 3.11.2018, <https://www.toest.bg/za-bulgarskoto-grazhdanstvo-i-osrebreniya-patriotizum/>
- Попова Д., *България ще предостави на Украйна неизправни зенитно-ракетни комплекси*, investor.bg, 8.12.2023, <https://www.investor.bg/a/527-svyat/385821-balgariya-shte-predosta-vi-na-ukrayna-neizpravni-zenitno-raketni-kompleksi>
- Първа стратегия за външната политика у нас – имаме ли приоритети извън Шенген и еврозоната?, Предаване: Говори сега, БНТ, 13.04.2024, <https://bnt.bg/news/parva-strategiya-za-vanshnata-politika-u-nas-imame-li-prioriteti-izvan-shengen-i-evrozonata-v365412-327978news.html>
- Радев обвини правителството, че защитава чужди интереси, като помага на Украйна, Свободна Европа, 10.07.2023,

- <https://www.svobodnaevropa.bg/a/radev-zelenski-poseshthenie-ukrayna-pomosht/32496537.html>
- Райчев А., *Външната политика на Борисов е уникално постижение*, Inso.bg, 15.12.2017, <https://inso.bg/andrey-raichev/opinions/191/>
- Рамкова позиция относно разширяване на ЕС и Процес на стабилизиране и асоцииране: Република Северна Македония и Албания, Министерски съвет, 9.10.2025, <https://www.gov.bg/bg/prestentar/novini/ramkova-pozitsia>
- Република България, Конституционен съд, *решение №3*, София, 08 февруари 2024 г. (ДВ, бр. 15 от 20.02.2024 г.), <https://www.constcourt.bg/bg/act-9688>
- Република България, Конституционен съд, *решение №9*, София, 24 юли 2025 г. (Обн. ДВ, бр. 64 от 5.08.2025 г.), <https://www.constcourt.bg/bg/act-10151>
- Република България, Конституционен съд, *решение №20*, София, 23 декември 1992 г., <https://www.constcourt.bg/bg/act-1752>
- Република България, Министерски съвет, *Програма за управление на Република България, юни 2023 – декември 2024 г.*, https://www.government.bg/files/common/2023-07-25_Programa_za_upravlenie-final.pdf
- Решение 134/23.02.2024 г. *За допълване на списъка по приложение 1 (Поверително) към споразумението между Министерството на отбраната на Република България и на Министерството на отбраната на Украйна относно безвъзмездно предоставяне на въоръжение, техника и боеприпаси, подписано на 5 декември 2022 г.*, <https://pris.government.bg/document/74ef546520cd6b816af436af088d067a>
- Решение за предоставяне на допълнителна военна помощ на Украйна*, Издадено от Народното събрание, Обн. ДВ. бр.103 от 12 Декември 2023 г., <https://www.ciela.net/svobodna-zona-da-rjaven-vestnik/document/2137238451/issue/7058/reshenie-za-predostavyane-na-dopalnitelna-voenna-pomosht-na-ukrayna>
- Румен Радев изясни позицията си за Крим, Deutsche Welle, 22.11.2021, <https://www.dw.com/bg/румен-радев-изясни-позицията-си-за-крим/a-59901815>
- Служебното правителство е с ограничена компетентност, Kapital, 12.09.1994, https://www.capital.bg/politika_i_ikonomika/1994/09/12/1753317_slujebnoto_pravitelstvo_e_s_ogranichen_kompetentnost/
- Списък приложения, https://promeni.bg/wp-content/uploads/2021/12/2.-koalicionno-sporazumenie-prilozheniya-1-do-18_v.1.3_final_formating.pdf
- Споразумение между Министерството на отбраната на Република България и Министерството на отбраната на Украйна относно безвъзмездно предоставяне на въоръжение, техника и боеприпаси (Ратифицирано със закон, приет от 48-ото Народно събрание на 16 декември 2022 г. – ДВ, бр.

- 102 от 2022 г. В сила от датата на обнародването – 23 декември 2022 г.), Държавен вестник, брой 4 от 13.І, [https://www.ciela.net/svobodna-zona-darjaven-vestnik/document/2137230461/issue/6892/sporazumenie-mezhdu-ministerstvoto-na-otbranata-na-republika-balgariya-i-ministerstvoto-na-otbranata-na-ukrayna-otnosno-bezvazmezdno-predostavyane-na-vaorazhenie-tehnika-i-boepripasi-\(ratifitsirano-sas-zakon-prietot-48-oto-narodno-sabranie-na-16-dekemv](https://www.ciela.net/svobodna-zona-darjaven-vestnik/document/2137230461/issue/6892/sporazumenie-mezhdu-ministerstvoto-na-otbranata-na-republika-balgariya-i-ministerstvoto-na-otbranata-na-ukrayna-otnosno-bezvazmezdno-predostavyane-na-vaorazhenie-tehnika-i-boepripasi-(ratifitsirano-sas-zakon-prietot-48-oto-narodno-sabranie-na-16-dekemv)
- Станоева И., *“Южен поток България” – мъртво дружество, живи разходи: 11 години източване на джоба на българите*, Bgelves, <https://bgelves.com/южен-поток-българия-мъртво-друже/>
- Tsebelis G., *Veto Players and Institutional Analysis*, Governance 2002, vol. 13(4), s. 441-474.
- Украинският външен министър Дмитро Кулеба пристигна в България, БНТ, 19.04.2022, <https://bntnews.bg/news/ukrainskiy-at-vanshen-ministar-dmitro-kuleba-pristigna-v-balgariya-1192153news.html>
- Василев И., *Алтернативи и Анализи: Борисов обмисля завой във външната политика на България?*, Alternativata, <https://altanalyses.org/2021/03/16/алтернативи-и-анализи-борисов-обмисл/>
- В МВнР бе представен проект на външнополитическа стратегия на България с 8 стратегически направления, Епицентър, 8.04.2024, <https://epicenter.bg/article/V-MVnR-be-predstaven-proekt-na-vanshnopoliticheska-strategiya-na-Balgariya-s-8-strategicheski-napraveniya/346125/2/0>
- Vogl F., *The Enablers: How the West Supports Kleptocrats and Corruption – Endangering Our Democracy*, Rowman & Littlefield 2021.
- Volkman-Schluck P., *Das Land, das Heimlich die Ukraine rettete*, Die Welt, 20.01.2023, <https://www.welt.de/politik/ausland/plus243262783/Bulgarien-Das-Land-das-heimlich-die-Ukraine-rettete.html>
- Външната политика на България – начин на употреба, Infacto, 21.07.2016, <https://infacto.bg/vanshnata-politika-na-balgariya-nachin-na-upotreba/>
- Wedel J. R., *Clans, cliques and captured states: rethinking ‘transition’ in Central and Eastern Europe and the former Soviet Union*, „Journal of International Development: The Journal of the Development Studies Association” 2003, vol. 15(4), s. 427-440.
- Wiśniewska I., Rudnik F., *Pierwsze sankcje Trumpa*, 19. pakiet sankcyjny UE: Zachód zwiększa presję na Rosję, Analizy OSW, 24.10.2025, <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2025-10-24/pierwsze-sankcje-trumpa-19-pakiet-sankcyjny-ue-za-chod-zwieksza-presje>
- Защо не искат България в Шенген: реакции и коментари, Deutsche Welle, 3.12.2022, <https://www.dw.com/bg/zaso-otkazvat-na-blgaria-priem-v-sengen-reakcii-i-komentari/a-63976240>

Зехирова З., *Какво точно реши парламентът за военна помощ за Украйна (пълен текст)*, Дневник, 3.11.2022, https://www.dnevnik.bg/politika/2022/11/03/4411355_kakvo_tochno_reshi_parlamentut_z_a_voenna_pomosht_z_a/

O autorze

Dr Spasimir Domaradzki, adiunkt w Katedrze Prawa i Instytucji Unii Europejskiej na Wydziale Nauk Politycznych i Studiów Międzynarodowych Uniwersytetu Warszawskiego. Starszy analityk w Zespole Integracji i Konfliktów w Europie w Instytucie Europy Środkowej, gdzie zajmuje się procesami politycznymi, gospodarczymi i społecznymi na Bałkanach, ze szczególnym uwzględnieniem Bułgarii i Macedonii Północnej. Członek Team Europe przy Przedstawicielstwie Komisji Europejskiej w Warszawie. Senior Fellow w Visegrad Insight.

